

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

Trestný čin vražda novorozeného dítěte matkou

Michaela Růžičková

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Michaela RŮŽIČKOVÁ
Osobní číslo:	R15M0252P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Trestný čin vražda novorozeného dítěte matkou
Zadávací katedra:	Katedra trestního práva

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Historický exkurz
3. Skutková podstata
4. Dokazování
5. Trestní odpovědnost a sankce
6. Komparace se zahraniční právní úpravou
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- DRAŠTÍK, Antonín. Přehled judikatury. Praha: ASPI, 2007. Přehledy judikatury (ASPI). ISBN 978-80-7357-253-2.
- KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue, 2003, roč. 2, č. 5, s. 139
- ŠÁMAL, Pavel. Zamyšlení nad judikaturou k totožnosti skutku u deliktů, jejichž objektem je život a zdraví. Soudní rozhledy, 2007, č. 7, s.217
- ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní: podle stavu k ... Praha: Leges, 2010-. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-160-1.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2014, sp. zn. IV. ÚS 787/13.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **20. prosince 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 15. července 2019

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškeré zdroje, které jsem při sepsání práce použila, byly řádně citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Plzni dne 13.4.2020

Michaela Růžičková

Poděkování:

Předně bych tímto ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce, paní JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL.M., za cenné rady a podněty při zpracování této práce.

Michaela Růžičková

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Historický exkurz.....	3
2.1. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.....	3
2.2. Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon.....	5
2.3. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon.....	5
3. Současná právní úprava.....	7
4. Skutková podstata.....	9
4.1. Objekt.....	10
4.2. Objektivní stránka.....	14
4.3. Subjekt.....	17
4.4. Subjektivní stránka.....	19
4.5. Vztah k jiným ustanovením Trestního zákoníku.....	23
5. Dokazování.....	25
5.1. Ohledání.....	26
5.1.1. Ohledání místa činu a mrtvolky novorozeného dítěte na místě nálezu.....	26
5.1.2. Ohledání tělíčka mrtvolky a její pitva.....	28
5.1.3. Ohledání těla obviněné.....	35
5.2. Znalecký posudek.....	36
5.3. Výpověď matky.....	37
5.4. Výpověď svědků.....	39
6. Podmínky trestní odpovědnosti a její zánik.....	41
6.1. Věk pachatelky.....	41
6.2. Příčetnost.....	42
6.2.1. Nepříčetnost.....	42
6.2.2. Zmenšená příčetnost.....	44
6.2.3. Poporodní psychózy.....	44
6.2.4. Užití návykových látek.....	45
6.3. Zánik trestní odpovědnosti.....	47
6.3.1. Promlčení.....	47
7. Trestní sankce.....	49
7.1. Tresty.....	49
7.1.1. Nepodmíněny trest odnětí svobody.....	51
7.1.2. Podmíněný trest odnětí svobody.....	52
7.2. Ochranná opatření.....	53
7.2.1. Ochranné léčení.....	54
7.2.2. Zabezpečovací detence.....	55
8. Komparace se zahraniční právní úpravou.....	57

8.1.	Slovenská právní úprava.....	57
8.2.	Německá právní úprava	58
8.3.	Rakouská právní úprava	59
8.4.	Polská právní úprava.....	59
8.5.	Švýcarská právní úprava.....	60
9.	Závěr	61
10.	Résumé	64
	Seznam zkratk.....	65
	Seznam použitých zdrojů	66
	Klíčová slova	71
	Keywords.....	71

1. Úvod

Těhotenství a posléze mateřství, je pro většinu žen etapa života, na kterou se těší a nedovedou si představit život bez svých potomků. Avšak mohou nastat situace, kdy žena dítě z finančních, sociálních či jiných důvodů nechce, a tak se buď snaží otěhotnění zabránit nebo následně neplánované těhotenství přerušit. Pro těhotné ženy, které nejsou připravené na mateřství a například nemohou dítě finančně zajistit, existuje několik způsobů, jak svoji nelehkou situaci řešit. Nejhojněji využívanou možností je umělé přerušování těhotenství, které je možné provést až do 12. týdne od početí a dle podmínek uvedených v zákoně č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství. Jako každý lékařský zákrok má i umělé přerušování těhotenství svá rizika, které v takovém případě musí těhotná žena podstoupit.

Řadu let jsou v České republice ve větších městech umístěny babyboxy, kam můžou ženy po porodu dítě bezpečně odložit, aniž by za tento čin byly trestné. Další v úvahu přicházející možnost, je dát novorozené dítě k adopci.

Přes shora uvedené možnosti, jak nechtěné těhotenství řešit, se mnohdy ženy uchylují k odložení nechtěného dítěte mimo babybox či dokonce jeho usmrcení. Naštěstí tento čin usmrcení dítěte není v České republice příliš častý. Ze statických přehledů kriminality Policie České republiky vyplývá, že za rok 2018 a rok 2019 nebylo pro trestný čin vraždy novorozeného dítěte zahájeno jediné trestní stíhání. Tyto statistiky ovšem pracují pouze s ohlášenými trestnými činy, nezohledňují latentní kriminalitu.

Ženy jsou biologicky předurčeny své dítě chránit a opatrovat, proto pokud dojde k usmrcení dítěte matkou, tak takový čin pokaždé vzpudí v široké veřejnosti negativní emoce. Celé trestní řízení bývá velmi mediálně sledované.

Právě vraždu novorozeného dítěte matkou jsem si vybrala za téma své diplomové práce. Předně mě zajímal zvláštní duševní stav matky, který může zapříčinit, že i žena, která v průběhu těhotenství nijak neplánovala dítě usmrtit, v průběhu porodu nebo bezprostředně a pod vlivem rozrušení způsobeném porodem, tak učiní. Zároveň mě zajímalo dokazování takového činu, jelikož jsem si vědoma, že psychický stav ženy v průběhu porodu je obtížně prokázat, zvláště, když se dokazování provádí dlouho po spáchání činu, proto věnuje ve své práci kapitulu též dokazování trestního činu vraždy novorozeného dítěte matkou.

Diplomovou práci jsem mimo úvodu a závěru rozčlenila do sedmi kapitol. I přes rozsáhlost daného tématu, jsem se pokusila problematiku rozdělit do kapitol tak, abych téma, co možná nejlépe popsala a zhodnotila.

V následující kapitole se věnuji historické právní úpravě trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, a to od druhé poloviny 19. století. Zejména se soustředím na formulaci skutkové podstaty a porovnání trestní sazby v jednotlivých zákonech.

Dále se již zaměřuji na současnou právní úpravu trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, a to především na ustanovení chránící lidský život a život novorozeného dítěte v Listině základních práv a svobod a na předmětná ustanovení v Trestním zákoníku. Podrobně rozeberu skutkovou podstatu trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou a předně se zaměřím na objekt TČ. Zároveň zohledním i rozsáhlou judikaturu soudů, která se k dané oblasti problematiky vztahuje. Následně neopomenu srovnat ustanovení vztahující se k vraždě novorozeného dítěte a jiná ustanovení trestního zákoníku, které je pro kvalifikaci možné použít, jestliže nedojde k naplnění všech znaků uvedených ve skutkové podstatě ust. §142 TZ.

Z důvodu obtížnosti problematiky dokazování trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou část své diplomové práce věnuji nejdůležitějším důkazním prostředkům. Zaměřím se zejména na ohledání tělíčka novorozeného dítěte a na důkazy vztahující se k posouzení, zda dítě je novorozené, jestli se narodilo živé, donošené a na příčiny smrti dítěte. Taktéž věnuji podkapitolu znaleckým posudkům, zaměřujících se na posouzení psychického stavu matky.

Neopomenu ani kapitolu pojednávající o trestní odpovědnosti obviněné matky dítěte. Za zajímavé považují problematiku poporodních psychóz, které mohou ovlivnit přičetnost obviněné.

V kapitole pojednávající o sankcích, které je možné obviněné uložit, popisují pouze tresty a ochranná opatření, které je možné uložit dospělé pachatelce.

V poslední kapitole této diplomové práce srovnávám naši právní úpravu trestného činu novorozeného dítěte s právní úpravou několika zemí. Předně se jedná o země, se kterými máme společné hranice. Následně zmiňuji i právní úpravu Švýcarska.

2. Historický exkurz

V současné době si málokdo dovede představit, že by dětský život nebyl hoden právní ochrany. V minulosti tomu ovšem bylo jinak. Ve starověkém Římě, byl otec, pater familias, dle „ius vitae ac necis“ pánem nad životem a smrtí svých dětí. Pouze na otci dítěte záleželo, zda novorozené dítě přijme či nikoliv. Ve starověké Spartě se zas příliš malé a slabé děti shazovaly ze skály. S příchodem křesťanství se poměry ve středověké Evropě změnili a zavraždění dítěte jeho rodiči bylo považováno za těžký zločin. Od 17. století byly matky, které zavraždili své novorozené dítě, často tvrdě potrestány. Často se za tento čin používal trest zahrabání matky zaživa. V 18. a 19. století byla vražda dítěte nadále trestná, ale snižovaly se tresty a trest smrti za vraždu dítěte byl ukládán pouze výjimečně.¹ V následující kapitole se zaměřím na právní úpravu vraždy novorozeného dítěte na našem území od druhé poloviny 19. století.

2.1. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích byl vydán dne 27. května 1852 a platil až do roku 1950. Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, jak už napovídá jeho název členil protiprávní jednání do třech kategorií, na zločiny, přečiny a přestupky. Zločiny byly trestány nejpřísněji a pachatel mohl být odsouzen i k trestu smrti. Tento zákon se dělil do dvou dílů, z nichž první obsahoval zločiny a druhý díl přečiny a přestupky. V každém díle byla patřičná ustanovení, obsahující skutkové podstaty zločinů, přečinů a přestupků spolu s tresty, které bylo možno za spáchaný čin uložit. Trestně odpovědné byly všechny osoby starší 14-ti let, pokud netrpěli duševní poruchou, nebyly zcela nepřičetné, opilé či nejednaly v nutné obraně nebo krajní nouzi.²

Trestný čin vraždy dítěte matkou byl v trestním zákoně z roku 1852 v prvním díle, byl tedy zařazen do kategorie zločinů. Skutková podstata vraždy dítěte matkou byla upravena v ust. §139. Jednalo se o privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy. Už v této době bylo rozlišováno od usmrcení dítěte po porodu či v krátké době po něm a usmrcením dítěte v delším časovém období od porodu a odložením dítěte. Usmrcením dítěte po porodu mohla být vina

¹ TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE. Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes. Ostrava: Key Publishing, 2015. Str. 209-210. Monografie (Key Publishing).

² VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Str. 494-497.

pouze matka. Ust. §139 trestního zákona z roku 1852 bylo možno chápat jako zmírňující postih, došlo-li k usmrcení dítěte matkou v souvislosti se zvláštním duševním stavem po porodu.³ Zákon rozlišoval mezi vraždou manželského a nemanželského dítěte. Za vraždu manželského dítěte mohla být matka odsouzena k doživotnímu těžkému žaláři. Ovšem za vraždu nemanželského dítěte byl matce uložen trest těžkého žaláře v délce deseti až dvaceti let. Pokud matka úmyslně opomenula dítěti při porodu pomoci a v důsledku jejího opomenutí dítě zemřelo, hrozil matce těžký žalář od pěti do deseti let.⁴ Zákonodárce použil odlišnou trestní sazbu za usmrcení nemanželského a manželského dítěte z důvodu, že nemanželská matka je po porodu v daleko větším duševním rozrušení. Především z toho důvodu, že se obává, aby zvládla zajistit výživu pro sebe a dítě a také bylo ve společnosti daleko větší veřejné opovrhování nad nemanželskými dětmi, než je v současné době.

V průběhu druhé poloviny 19. století bylo vypracováno hned několik osnov pro nový trestní zákoník. Ani jeden z předložených návrhů se nesetkal s chválou a představy zákonodárců nebyly realizovány.⁵

Po vzniku Československé republiky byl trestní zákon z roku 1852, jako většina platných právních předpisů převzat recepční normou zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.⁶

Za první republiky došlo k několika snahám o novou kodifikaci trestního práva. První započala již v roce 1920. Osnova jak obecné, tak zvláštní části byla hotová v roce 1926. Ministerstvo spravedlnosti návrh zákona zveřejnilo pod označením „Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového“. Návrhu se přezdívalo jako tzv. profesorská osnova. Druhá etapa kodifikace trestního práva byla hotová v roce 1936. Tato velice obsáhlá kodifikace stále zachovávala dělení protiprávního jednání na zločiny, přečiny a přestupky. Podle představy ministerstva spravedlnosti měla vzejít v platnost po dokončení rekodifikace práva občanského.⁷

Přestože rekodifikační snahy v období první republiky nepřinesly nic nového, bylo téma trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou hojně

³ TAUCHEN. Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes. 2015. Str. 210.

⁴ § 139 zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.

⁵ VOJÁČEK. České právní dějiny. Str. 498.

⁶ Čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého.

⁷ VOJÁČEK. České právní dějiny. Str. 499-500.

vykládáno judikaturou Nejvyššího soudu. Na některá rozhodnutí Nejvyššího soudu budu odkazovat v následujících kapitolách.

2.2. Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon

Po druhé světové válce bylo trestní právo hmotné kodifikováno v zákoně č. 86/1950 Sb., Tento trestní zákon byl odrazem své doby a budování socialismu. Zákonodárci vycházeli v zásadě z třídního boje a zákon měl chránit lidově demokratickou republiku. V trestním zákoně byly zpracovány pouze trestné činy a nikoliv přestupky, jak tomu bylo v předcházející právní úpravě.⁸ Vražda novorozeného dítěte byla jedinou privilegovanou skutkovou podstatou k trestnému činu vraždy. Zákon č. 86/1950 Sb., neznal trestný čin zabití. Tento trestní zákon definoval skutkovou podstatu vraždy novorozeného dítěte matkou v ust. §217 následovně: *„Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na pět až deset let“*. Zákonodárce již nerozlišoval trestní sazbu u vraždy manželského a nemanželského dítěte. Zároveň došlo ke snížení trestní sazby. Za vraždu novorozeného dítěte matkou byla stanovena jednotná trestní sazba odnětí svobody ve výši pěti až deseti let. Takto nastavená trestní sazba byla použita v zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích při opomenutí poskytnutí pomoci novorozenci při porodu nebo po něm, přičemž v důsledku takového opomenutí dítě zemřelo.⁹

2.3. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

Trestní předpisy z roku 1950 nahradil v roce 1961 trestní zákon spolu s trestním řádem. Tyto nové trestní předpisy měli odstranit nedostatky, který trestní zákon z roku 1950 měl.

Trestní čin vraždy novorozeného dítěte byl v trestním zákoně z roku 1961 upraven ve zvláštní části, hlavy sedmé. Skutková podstata trestného činu vraždy novorozeného dítěte byla upravena v ust. §220 následovně: *„Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let“*. Zákonodárce převzal téměř celou skutkovou podstatu z trestního zákona z roku 1950 až na délku trestní sazby. Trestní sazba se nově se snížila z pěti až deseti let

⁸ VOJÁČEK. České právní dějiny. Str. 623.

⁹ TAUCHEN. Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes. Str. 212.

na tři až osm let trestu odnětí svobody. Stejně jako v předešlém trestním zákoně se jednalo o jedinou privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy. Zákonodárce tak stanovil mírnější trest pro pachatelku, která usmrtila své novorozené dítě po porodu nebo hned po něm ve zvláštním duševním rozpoložení, způsobené porodem. Mírnější trestní sazba se vztahovala i na spolupachatelství matky, jakož i na další formy účastenství, pokud bylo prokázáno, že matka jednala v rozrušení způsobeném porodem.¹⁰

¹⁰ Pavel Šámal, František Půry, Stanislav Rizman Trestní zákon, 6. vydání. Praha: 2004. Str. 1311.

3. Současná právní úprava

Po revoluci v roce 1989 bylo nutné přijmout novou úpravu trestního práva, a to zejména vlivem společenských událostí a změnou režimu. V popředí ochrany již nebyly zájmy republiky, ale zájem na ochranu života a zdraví jednotlivce a ochrana jeho majetku. Bylo třeba přijmout nový trestní zákon, který by ochranu těchto hodnot lépe reflektoval. Nynější trestní zákoník byl připravován téměř patnáct let. Trestní zákon z roku 1961 byl tak v roce 2009 nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestním zákoníkem.

Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou najdeme definovaný v ust. §142 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku následovně: *„matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.“* TZ převzal skutkovou podstatu téměř doslova ze zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, až na jednu lingvistickou změnu, kdy pojem „hned po něm“ nahradil pojmem „bezprostředně“. Domnívám se, že zákonodárce chtěl touto změnou prodloužit časový úsek, ve kterém může dojít ke spáchání tohoto TČ. Dle autorů komentáře k TZ pojem bezprostředně *„lépe umožňuje navázat časové hledisko na stav matky jednající v rozrušení způsobeném porodem“*.¹¹

Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou řadíme k trestným činům proti životu a zdraví, které jsou obsažené ve zvláštní části, hlavy I, dílu I. TZ.¹² Hlava I. TZ se dělí na tři díly. Do prvního dílu v hlavy I. řadíme trestné činy proti životu, kam patří mimo tohoto TČ také vražda §140, zabití §141, usmrcení z nedbalosti §143 a účast na sebevraždě §144. V díle II. najdeme trestné činy proti zdraví a do třetího dílu hlavy I. zvláštní části TZ pak zákonodárce zařadil trestné činy ohrožující život nebo zdraví člověka.

Umístění trestných činů proti životu hned na začátku TZ má své opodstatnění. Zákonodárce ve zvláštní části TZ trestné činy systematicky rozčlenil dle závažnosti a významu ochrany společenských hodnot. Ochranu lidského života a zdraví řadí do popření, což je podstatný rozdíl oproti zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu, který za nejzávažnější trestné činy považoval trestné činy proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci.¹³ Starý trestní zákon měl toto řešení z důvodu komunistické ideologie. Již v ust. §1 zákona č. 140/1961 Sb.,

¹¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1496.

¹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

trestního zákona byl definován účel, který si dával za cíl chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky a teprve pak chránit práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. TZ tuto ideu nepřevzal a v důvodové zprávě se uvádí, že účelem trestního zákoníku je především ochrana práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, dále pak ochrana zájmů společnosti a teprve pak, obrana ústavního zřízení České republiky. Ochrana lidského života tak stojí na prvním místě a požívá nejvyšší ochrany, což byla podstatná změna oproti staré právní úpravě.

Ochrana života a zdraví člověka není upravena pouze v TZ, ale především na ústavní úrovni, a to v Listině základních práv a svobod. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky prohlašuje LZPS za součást ústavního pořádku. Článek 6 odst. 1 LZPS říká „*Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením*“. Lidský život a právo na něj je nejvýznamnějším lidským právem. Zařazení práva na život v čl. 6 LZPS má své odůvodnění, zákonodárce tak právo na život staví do popředí ostatních základních práv a svobod, jelikož bez práva na život, by nebylo možné realizovat jiná lidská práva.

Výklad čl. 6 odst. 1 LZPS se v odborné literatuře různí, ovšem převládá názor, že právo na život má narozené dítě a lidský plod v těle matky je pouze dle věty druhé čl. 6 odst. 1 LZPS hoden ochrany. V průběhu těhotenství je lidský plod chráněn prostřednictvím matky, kdy jakýkoliv protiprávní zásah, směřující proti lidskému plodu je postihován jako jeden z trestných činů proti těhotenství ženy dle ust. §159 až §163 TZ.

Pokud bychom z čl. 6 LZPS převzali doslovnou citaci, znamenalo by to, že i právě počatý lidský plod, tedy shluk buněk, má právo na život. Tato myšlenka v některých státech vede k zákazu interrupcí. České právo chápe ochranu klíčícího života relativně liberálně. Proto je v České republice povoleno umělé přerušování těhotenství v souladu se zákonem č. 66/1986 Sb. o umělém přerušování těhotenství, až do dvanáctého týdne těhotenství a ochrana člověka, jako samostatného subjektu začíná až narozením.¹⁴

¹⁴ BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVÁČEK. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Str. 234-236. Student (Leges).

4. Skutková podstata

TZ nám v ust. §13 odst. 1 definuje trestný čin jako protiprávní čin, který zákon označuje za trestný, jenž vykazuje znaky uvedené v tomto zákoně. Z definice TČ obsažené v TZ vyplývá, že abychom mohli dané jednání posoudit jako TČ musí splňovat následující podmínky, protiprávnost, znaky uvedené v zákoně, tedy znaky skutkové podstaty a v neposlední řadě obecné znaky, které jsou stejné pro všechny trestné činy. Zákon obecné znaky vymezuje jako zákonem stanovený věk a přičetnost.¹⁵

Skutkovou podstatu TČ můžeme označit jako formální stránku činu. Jedná se o typové znaky TČ, které najdeme jak v obecné, tak ve zvláštní části TZ. Tyto znaky nám určují jednotlivé TČ, vymezené trestním zákonem, ale také jednotlivé trestní činy odlišují.¹⁶ Pokud jde o trestní odpovědnost, tak skutková podstata TČ určuje přesné podmínky pro její naplnění. Pokud chceme stanovit vinu, tak musejí být naplněny všechny znaky uvedené ve skutkové podstatě.

Skutkové podstaty může dělit z různých hledisek. Nejrelevantnější dělení pro tuto práci je dělení dle závažnosti na základní, kvalifikované a privilegované skutkové podstaty. Základní skutkové podstaty jsou obsaženy v prvních odstavcích daných ustanovení ve zvláštní části TZ a obsahují základní formy trestných činů. Kvalifikovanou skutkovou podstatu tvoří základní skutková podstata a další znak, díky kterému se jedná o společensky závažnější TČ. Privilegovaná skutková podstata se od základní skutkové podstaty liší tím, že zahrnuje takové znaky, které jsou pro společnost méně typově škodlivé než znaky uvedené v základní skutkové podstatě, díky kterým je u daného TČ stanovena též nižší trestní sazba.¹⁷ Trestný čin vraždy novorozence je privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy obsaženého v ust. §140 TZ. Skutková podstata trestného činu vraždy novorozence matkou dle ust. §142 byla převzata z ust. §220 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, dle důvodové zprávy k TZ ji zákonodárce nijak neměnil, a to z toho důvodu, že se v praxi osvědčila.

Skutkové podstaty trestných činů, obsažené v TZ reflektují společensky škodlivé činy, tedy činy nedovolené, proti kterým je třeba společnost a jednotlivce chránit. Z toho důvodu jsou v TZ obsažené podstatné rysy těchto společensky

¹⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Str. 130. Student (Leges).

¹⁶ Ibidem. Str. 162.

¹⁷ Ibidem. Str. 164-165.

škodlivých činů, tedy jednotlivé znaky skutkových podstat.¹⁸ Individuální znaky skutkových podstat nám určují, o jaký trestný čin se jedná. Mezi obligatorní znaky skutkových podstat trestných činů řadíme čtyři znaky. Prvním z nich je objekt TČ, jímž jsou zájmy a hodnoty chráněné trestním zákonem. Druhým je objektivní stránka TČ, tedy způsob spáchání činu a jeho následek. Třetím znakem je subjekt, ten kdo TČ spáchal a čtvrtým znakem je subjektivní stránka, která určuje vnitřní postoj pachatele k protiprávnímu jednání. Mimo obligatorních znaků jsou u některých skutkových podstat též znaky fakultativní. Pokud jsou takové znaky definované v příslušné skutkové podstatě, musí být též naplněny, jinak se nejedná o TČ. Mezi takové znaky můžeme zařadit například místo, čas spáchání TČ nebo motiv.¹⁹

4.1. Objekt

Objekt trestného činu je jedním ze čtyř obligatorních znaků skutkové podstaty. Jak už bylo řečeno výše jedná se o zájmy, vztahy a hodnoty jako například život, majetek a mnoho dalších hodnot, které jsou zákonem chráněny. Na ochranu těchto zájmů a hodnot klade společnost důraz, proto jsou chráněny trestním zákonem. Nejedná se ovšem o život konkrétního člověka, ale pouze o abstraktní pojmy. Objekty trestných činů můžeme dělit podle míry abstraktnosti na obecný, druhový a individuální objekt. Obecným objektem, rozumíme nejdůležitější hodnoty a zájmy chráněné celým trestním právem. Druhový objekt, představuje společnou skupinu chráněných zájmů. Podle druhového objektu trestného činu zákonodárce rozdělil zvláštní část trestního zákoníku. Díl první Hlavy první TZ obsahuje trestné činy proti životu, druhovým objektem těchto trestných činů je lidský život. Individuálním objektem TČ je hodnota či zájem, který chrání každé konkrétní ustanovení ve zvláštní části trestního zákoníku.²⁰ U vraždy novorozeného dítěte matkou máme ovšem daleko užší objekt. Skutková podstata obsažená v § 142 TZ nechrání lidský život, ale pouze život novorozeného dítěte.

Od objektu trestného činu musíme rozlišit předmět útoku trestného činu. Objekt, jak již bylo řečeno, je obligatorním znakem skutkové podstaty, naproti tomu předmět útoku je znakem fakultativním, a ne každá skutková podstata TČ předmět útoku má. Předmětem může být konkrétní člověk či věc, na které subjekt

¹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Str. 196. Beckovy právnické učebnice.

¹⁹ JELÍNEK, Trestní právo hmotné, Str. 165.

²⁰ Ibidem. Str. 170.

TČ přímo útočí a tím zasahuje objekt TČ.²¹ Předmětem trestného činu vraždy novorozeného dítěte je konkrétní dítě, které chce matka usmrtit, a nikoliv všechny novorozené děti.

Skutková podstata § 142 TZ chrání život novorozeného dítěte, a nikoliv život plodu, nemůžeme tedy usmrtit dítě předtím, než se narodí. Z tohoto důvodu považuji za podstatné vymezit pojem novorozené dítě a pokusit se vymezit okamžik, kdy lidský plod přestává být plodem a nabývá veškerá práva, která přísluší narozenému dítěti.

Nad ochranou lidského plodu či nascituru převažuje ochrana života a zdraví matky. Lidským plodem rozumíme nenarozené dítě, které se nachází v těle matky. V této době nepožívá lidský plod té samé výše ochrany jako narozené dítě. Dokonce pokud matka potratí a plod nesplňuje podmínky uvedené v § 82 odst. 2 zákon č. 131/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, tedy „*plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně jeho porodní hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů*“, tak na takový plod naše právo nehledí ani jako na mrtvé dítě, ale pouze jako na „biologický odpad“ a stejně jako například tkáň, není nutné ostatky takového plodu pohřbívat.²²

Trestní zákoník v průběhu těhotenství lidský plod chrání prostřednictvím matky a trestné činy proti plodu kvalifikujeme jako trestné činy proti těhotenství ženy. Lidský plod je, jak jsem již zmiňovala, dle čl. 6 odst. 1 věty druhé hoděn ochrany již před narozením, ale až narozením dítě nabývá veškerá práva, které právní řád přiznává každému člověku. Občanský zákoník v ust. §23 říká, že právní osobnost má člověk od narození do smrti. V dalších paragrafech Občanského zákoníku najdeme, že na počaté dítě se hledí jako na narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům.

Z pohledu trestního práva je obtížné definovat, kdy se z lidského plodu stává narozené dítě a je třeba přesně vymezit kdy zásah proti plodu definujeme ještě jako trestný čin proti těhotenství ženy a kdy už jako trestný čin proti životu a zdraví samostatného člověka. Definici novorozeného dítěte v právním řádu nenalezneme a ani na otázku počátku života z pohledu trestního práva nevládne v právní praxi jednotný názor.

²¹ JELÍNEK. *Trestní právo hmotné*. Str. 177-178.

²² Ust. § 2 písm. b) zákona č. 256/2001 Sb. o pohřbenictví a o změně některých zákonů

Za jasné můžeme považovat, že lidský plod se mění na novorozené dítě porodem. Porod je ovšem proces, který může trvat několik hodin, ve výjimečných případech i více jak den.²³ Přírozeným porodem rozumíme fyziologický děj, při kterém dochází k vypuzení plodu z dělohy matky. Z medicínského hlediska se porod dělí do tří fází, do tří porodních dob. Při první době porodní začínají porodní bolesti. Děloha matky se začíná pravidelně stahovat a tím dochází k otevírání děložního hrdla. Díky stahům dělohy se děložní čípek, který má během těhotenství zevní a vnitřní branku zkracuje, branky se mění v jednu a dále se kruhovitě rozšiřují. Z dělohy a porodních cest se tak stává jednotný kanál, kterým může být plod vypuzen z matčina těla. V této fázi porodu rodičkám praská plodová voda a sílí frekvence kontrakcí dělohy. Tato fáze trvá u prvorodiček průměrně 7 až 12 hodin a končí, když se děložní hrdlo otevře natolik, aby jím mohl plod projít. Této době se také říká doba otevírající.²⁴

Při druhé době porodní – době vypuzovací prochází plod porodními cestami matky. Druhá doba porodní končí vypuzením plodu z těla matky. Tato fáze trvá u prvorodiček přibližně 20 až 60 minut. V třetí době porodní dochází k vypuzení placenty a plodových obalů. A teprve až v této fázi, tedy zpravidla 20 až 60 minut po narození dítěte porod končí. Dalším dvěma hodinám po porodu placenty a porodních obalů se říká doba poporodní.²⁵

Jak bylo výše nastíněno, přírozený porod se skládá s několika fází, velmi obtížné je říci v jaké fázi porodu může být rozené dítě již předmětem trestného činu podle ust. §142 TZ, tedy kdy již mluvíme o novorozeném dítěti.

Za první republiky došlo k případu, kdy matka vhodila dítě do kádě naplněné vodou dříve, než přestříhla pupeční šňůru. Obhajoba zastávala názor, že dítě před přestřihnutím pupeční šňůry není způsobilým předmětem činu a matka se tak nemohla dopustit vraždy novorozeného dítěte. Ovšem Rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 5.2.1935, Zm. 1 1178/34 bylo řečeno, že předmětem trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, je dítě od začátku porodu až do jeho skončení. Podle zmíněného rozhodnutí stačilo, aby dítě vyšlo z matčina těla, tedy nemuselo být od matky zcela odděleno.²⁶ Byl tedy zastáván názor, že dítě je možné usmrtit

²³ ŘÍHOVÁ, Mgr. Karin. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva. *Právní prostor* [online]. 2019 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/momentum-nativitatis-z-pohledu-trestniho-prava>

²⁴ BINDER, Tomáš. *Porodnictví*. Praha: Karolinum, 2011. Str. 64-73.

²⁵ *Ibidem*. Str. 64-73.

²⁶ DRAŠTÍK, Antonín. *Přehled judikatury*. Praha: ASPI, 2007. *Přehledy judikatury (ASPI)*. Str.98.

už když se začne z těla matky vyčleňovat, tedy ve druhé porodní době poté, co vedoucí část tělíčka dítěte projde porodními cestami matky. Matka své dítě může usmrtit i když je s ní nadále spojeno pupeční šňůrou. Tato teorie odpovídá i definici živě narozeného dítěte dle Světové zdravotnické organizace, podle které můžeme považovat za narozené dítě plod, který byl vypuzen či vyňat z těla matky, pokud takový plod projevuje známky života a dýchá, a to i přes skutečnost, že pupeční šňůra nebyla odstřižena.²⁷

Jiný názor přinesla rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČSR v 80. letech, dle které se za narozeného člověka, tedy subjekt práva považuje živé dítě, které je vypuzeno z těla matky a po vypuzení jeví známky života, respektive se alespoň jednou nadechlo. Na to navázala svou teorií doktorka Císařová, která považovala za narození dítěte okamžik, kdy se dítě zcela oddělilo od těla matky a byla odstřižena pupeční šňůra.²⁸ S podobným názorem se ztotožňovalo i anglické právo, kde byl zastáván názor, že za novorozené dítě se považuje dítě, které se narodí po těhotenství delším jak 28 týdnů, ale zároveň je takové dítě schopno žít mimo tělo své matky a je od ní zcela odděleno.²⁹

Rozdílný názor spočívá na tom, že plod se mění v dítě již v první fázi porodu, tedy v okamžiku prvních porodních bolestí.³⁰ Tento názor považují za extrémní, jelikož může dojít k případu, že porodní bolesti začnou i o několik týdnů či měsíců dříve, děložní hrdlo matky se začne otevírat, ovšem takto předčasně narozené dítě by nemělo šanci na přežití. V tomto případě gynekologickým zákrokem tzv. cerkláží dojde k zavázání děložního hrdla matky a dítě se narodí později, a to i o několik měsíců.³¹

V souvislosti s problematikou počátku ochrany lidského života zmíním usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 1. 8. 1986, sp. zn. Ntd 246/86. V tomto případě žena v důsledku neodporně vedeného porodu porodila mrtvé dítě. U dítěte bylo zjištěno udušení v průběhu porodu, kdy druh rodičky, po začátku kontrakcí, odmítl přivolat lékařskou pomoc a sám se snažil soustavným stlačováním břicha rodičky přivést dítě na svět. Po několika hodinách se uchýlil k neodporně vedenému císařskému řezu. Před rozhodnutím Nejvyššího soudu ČSR byly mezi Okresním a

²⁷ WHO MK-10. Instrukční příručka. Praha. 1996. Str. 133.

²⁸ ŘÍHOVÁ. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva.

²⁹ Infant Life (Preservation) Act 1929 [online]. [cit. 2019-10-25]. Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/19-20/34>

³⁰ Dolenský, Adolf. Momentum partus. Trestní právo, 1998, roč. 3, č. 3.

³¹ BINDER, Tomáš. Porodnictví. Str. 74-75.

Krajským soudem rozporu o věcnou příslušnost. Okresní soud posoudil jednání pachatele jako protiprávní jednání vůči novorozenému dítěti, a to z důvodu, že k úmrtí dítěte došlo několik hodin po nástupu kontrakcí, tedy první doby porodní. Okresní soud zastával názor, že za novorozené dítě se považuje lidský plod již počátkem porodu, třebaže dítě neopustilo tělo matky. Odlišný názor měl Krajský soud, a následně i Nejvyšší soud ČSR, kdy uvedl, že za novorozené dítě lze označit až živě narozený lidský plod, který se oddělí z těla matky, tedy až ve druhé době porodní.

Tvůrci komentáře k trestnímu zákoníku zastali stejný názor jako prvorepubliková judikatura. Tedy rozhodující je moment, kdy je dítě vypuzováno z těla matky, přesněji řečeno, když se objeví hlavička nebo jiná vedoucí část dítěte, a právě v tomto okamžiku se lidský plod mění na člověka.³² Souhlasím s názorem tvůrců komentáře, jelikož toto vymezení novorozeného dítěte má své opodstatnění i v případě klasifikace trestných činů proti těhotenství ženy. Jestliže bychom vycházeli z názoru, že plod je plodem až do okamžiku úplného oddělení od těla matky, přestřihnutí pupeční šňůry a prvního nádechu, tak bychom museli útok na tento plod klasifikovat jako trestný čin proti těhotenství ženy. V tomto případě by žena, která usmrtila své dítě před přestřihnutím pupeční šňůry nebyla dle § 163 TZ trestně odpovědná, jelikož by se stále jednalo o umělé přerušování těhotenství.

Shora jsem uváděla pouze fyziologický porod. V současné době je v nemocnicích hojně využíván porod císařským řezem. Jedná se o chirurgický zákrok, kdy lékaři vedou řez v dolní části podbřišku matky a dítě je z dělohy vyndáno skrz tento řez.³³ Za počátek porodu v případě císařského řezu, považujeme začátek chirurgického zákroku.³⁴

4.2. Objektivní stránka

Objektivní stránka je dalším obligatorním znakem skutkové podstaty TČ. Mluvíme-li o objektivní stránce trestného činu, máme na mysli způsob spáchání TČ a jeho následky. Objektivní stránkou se trestné činy od sebe nejvíce odlišují. Objektivní stránka má tři obligatorní znaky, kterými jsou jednání, následek a příčinný vztah či jinak řečeno kauzální nexus, mezi jednáním a následkem. Objektivní stránky některých trestných činů mají mimo tři obligatorních znaků ještě

³² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str.1457.

³³ BINDER. Porodnictví. Str. 266.

³⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1496

další fakultativní znaky, kterými může být čas, místo spáchání trestného činu nebo například způsob spáchání TČ. Pokud není naplněn nějaký znak objektivní stránky, není skutková podstata naplněna a nejedná se o trestný čin.³⁵

Jednáním, jako obligatorním znakem objektivní stránky TČ rozumíme projev vůle ve vnějším světě, a to vůle jak fyzické, tak psychické. Jednání se může pachatel dopustit konáním, ale i opomenutím. Je třeba rozlišit trestné činy komisivní, kdy k dokonání je třeba vůlí řízeny pohyb a trestné činy omisivní, kdy se pachatel jemu přikázaného jednání zdrží. Omisivní trestné činy lze spáchat pouze opomenutím jednání, ty pak označujeme jako pravé omisivní. Druhou kategorií jsou nepravé omisivní, ty lze spáchat jak opomenutím, tak konáním. Konáním ale i opomenutím lze spáchat trestné činy, u kterých je třeba k naplnění skutkové podstaty porušení hmotného předmětu útoku, jinak řečeno účinek trestného činu.³⁶ Tyto trestné činy označujeme jako nepravé omisivní, pokud jsou spáchané opomenutím povinnosti, dle které byl pachatel povinen nebo nepravé komisivní delikty, spáchané konáním. Do tohoto dělení řadíme i trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou. Matka může usmrtit své dítě konáním, kdy například dítě udusí, ale i opomenutím konat, kdy mu neposkytne potřebnou pomoc. Ustanovení §112 TZ stanovuje šest podmínek, podle kterých má pachatel zvláštní povinnost konat. Jednou z těchto povinností je povinnost vyplývající ze zákona či jiného předpisu vydaného na základě zákona.³⁷ Matka dítěte má dle ust. §858 OZ povinnost pečovat o dítě, starat se o jeho zdraví, tělesný, citový a mravní vývoj. Pokud tedy narozenému dítěti neposkytne náležitou péči, nechá ho například ležet na podlaze koupelny, kde dítě v důsledku podchlazení zemře, bude matka odpovědná za následek, který vzešel z jejího opomenutí.

Jak bylo shora řečeno jednání pachatelky může spočívat buď v jednání či opomenutí. Aktivní vražda, tedy úmrtí novorozeněte v souvislosti s jednáním pachatelky, bývá nejčastější. Ve většině případů se pachatelky uchylují k udušení dítěte. Dítěti zacpou ústa rukou či kusem látky. K udušení se pachatelky uchylují nejčastěji také proto, že ucpaním úst umlčí křik dítěte a není třeba žádných dalších nástrojů. Vzácnější jsou případy, kdy matka k usmrcení použije šátek či provaz a dítě uskrtní. Případy, kdy se matka uchýlí k usmrcení dítěte rozbitím hlavy dítěte

³⁵ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Str. 123-124.

³⁶ JELÍNEK. *Trestní právo hmotné*. Str. 180-182.

³⁷ *Ibidem*. Str. 183-184

nebo bodnými či sečnými ranami se nevyskytují příliš často. V případě pasivního usmrcení dítěte jsou nejčastější případy, kdy dítě zemře následkem ztráty tělesného tepla nebo dítě zemře udušením, například pokud mu matka neodstraní blány z tváře, které dítěti zamezí přísunu vzduchu. Nemálo časté jsou případy udušení dítěte v souvislosti s jeho odložením tváří do přikrývek.³⁸

Následek trestného činu znamená porušení či ohrožení objektu TČ neboli porušení či ohrožení právem chráněných hodnot. K porušení či ohrožení musí dojít jednáním pachatelky. Mezi jednáním pachatelky a následkem na právem chráněném zájmu musí nastat příčinná souvislost. Pachatelka je trestně odpovědná pouze pokud svým jednáním skutečně následek způsobila. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou označujeme jako poruchový TČ, jelikož k jeho dokonání je třeba poruchy na právem chráněné hodnotě a nestačí jeho ohrožení.³⁹ Usmrcením dítěte tak dojde k poruše na chráněné právní hodnotě.

U trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je fakultativním znakem objektivní stránky též čas, kdy matka může čin spáchat. Tento znak vyplývá přímo ze skutkové podstaty, kdy v ust. § 142 TZ stojí „*při porodu nebo bezprostředně po něm*“. V předchozí podkapitole jsem se zabývala začátkem porodu a okamžikem, kdy plod přechází v živého člověka. Dobu při porodu tedy můžeme označit jako okamžik, kdy dítě začíná být vypuzováno z těla matky, tedy alespoň jeho vedoucí část opouští tělo matky až do samotného konce porodu, tedy do ukončení třetí doby porodní, kdy je z těla matky vypuzena placenta a porodní obaly. Pojem při porodu tedy můžeme označit jako dobu od začátku druhé doby do konce třetí doby porodní.⁴⁰

Pojmem „*bezprostředně po porodu*“ nahradil zákonodárce pojem „*hned po porodu*“, který byl obsažen ve skutkové podstatě ust. §220 starého trestního zákona. Jedná se tak o jedinou změnu ve skutkové podstatě § 142 TZ, kterou jinak celou zákonodárce převzal. Autoři komentáře uvádějí, že pojem bezprostředně „*umožňuje lépe navázat časové hledisko na stav matky, jednající v rozrušení způsobené porodem.*“⁴¹ Pojem bezprostředně tedy napomáhá klasifikovat vraždy

³⁸ KNOBLOCH, Prof. MUDr. Edvard. Lékařská kriminalistika. Třetí vydání. Praha: Avicenum/Zdravotnické nakladatelství, 1974. Str. 285-287.

³⁹ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika Str. 188-194

⁴⁰ KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue. 2003, č. 5, s. 139 - 144

⁴¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str.1496

dle ust. §142 i v těch případech, kdy se matka dopustí činu delší dobu po porodu, ovšem stále v rozrušení způsobené porodem.

Pojem bezprostředně po porodu přímo souvisí s dobou, po kterou trvá rozrušení způsobené porodem, tedy se zvláštním stavem rodičky, který je vyvolán fyziologickými procesy způsobenými porodem. Pro zjištění, zda byl čin spáchán v době, kdy je matka v rozrušení způsobeném porodem je třeba nechat vyhotovit znalecký posudek. Rodička po porodu zpravidla usíná, čím se i uklidňuje. Díky spánku se u rodičky ztlumí funkce orgánů i funkce nervové soustavy a díky spánku zpravidla končí i rozrušení způsobené porodem. Mitlöhner považuje rozrušení způsobené porodem za stav, který zpravidla trvá v řádu několika hodin.⁴²

Za první republiky se Nejvyšší soud zabýval otázkou času v případě vraždy dítěte při porodu. V Rozhodnutí ZM II 299/34 ze dne 30.3.1935 bylo řečeno, že se čin je spáchán při porodu také tehdy, když se ho matka dopustí v době, kdy u ní stále trval mimořádný duševní stav, vyvolaný porodem. V tomto případě matka usmrtila své novorozené dítě víc jak 30 hodin po porodu, což nevylučovalo možnost, že jednala stále za mimořádného stavu, způsobeném porodem.

Konstatování rozrušení způsobené porodem je tedy zásadní pro vyhodnocení, zda matka spáchala čin bezprostředně po porodu. Blíže se budu zvláštnímu duševnímu stavu matky věnovat v části práce pojednávající o subjektivní stránce.

4.3. Subjekt

Subjekt neboli pachatel TČ je dalším obligatorním znakem skutkové podstaty. Vymezení pachatele nalezneme v ust. §22 TZ, dle kterého je pachatelem ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty TČ, popřípadě pokud je u TČ trestná příprava či pokus se o naplnění znaků TČ alespoň pokusil či si TČ připravoval. V minulosti TZ vycházel pouze z trestní odpovědnosti fyzických osob, po přijetí zákona č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, může být u některých trestných činů pachatelem též právnická osoba.⁴³

Aby mohla být fyzická osoba považována za pachatele, musí ve všech případech splnit dvě podmínky. Za prvé být straší patnácti let. FO je trestně odpovědná až den následující po jejích patnáctých narozeninách. A za druhé FO

⁴² MITLÖHNER, Miroslav; Čas jako významná právní skutečnost. Bulletin advokacie. 2000, č. 4, str. 44.

⁴³ ŠÁMAL. Trestní právo hmotné. Str. 149-150.

musí být přičetná. Definici přičetnosti v TZ nenajdeme, v ust. §26 se uvádí pojem nepřičetnost, kterou rozumíme stav, díky kterému pachatel v době spáchání TČ nedokázal pro duševní poruchu rozpoznat protiprávnost jednání či takové jednání není schopen ovládnout. Nepřičetnost je tak charakterizována ze dvou hledisek. Biologického, které spočívá v duševní poruše a psychologického, jenž způsobuje neschopnost rozpoznat, že jednání je protiprávní a neschopnost takové jednání ovládnout.⁴⁴

Věk a přičetnost jsou tedy základními znaky a musí je mít každá FO, aby byla trestně odpovědná za spáchaný TČ. Pokud subjektu stačí tyto dva fakultativní znaky, aby byl schopen naplnit skutkovou podstatu označujeme takový subjekt za obecný. V některých ustanoveních zvláštní části TZ se po subjektu vyžaduje dle ust. §114 odst. 1. TZ „*zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení pachatele*“. Tyto vlastnosti tak omezují okruh možných pachatelů TČ.⁴⁵

U vraždy novorozeného dítěte matkou, musí být pachatelkou matka novorozeného dítěte. Matkou je žena, která dítě porodila.⁴⁶ Hovoříme tak o konkrétním subjektu, který má specifické postavení vzhledem k předmětu útoku. Pouze matka dítěte může naplnit znaky skutkové podstaty ust. §142 TZ, a to buď jako pachatelka, ale i jako organizátorka, spolupachatelka, návodkyně či pomocnice. I u jiných forem účastenství matky je vyžadována podmínka, aby matka byla ve stavu rozrušení způsobené porodem.⁴⁷

Osoby, které matce při činu pomáhají nebo se činu dopustí na popud matky, jsou odpovědné za vraždu dle ust. §140 odst. 3 písm. c) TZ. Jejich jednání je tedy kvalifikováno jako TČ vraždy na dítěti mladším 15 let, jelikož nesplňují podmínky konkrétního subjektu dle ust. §142 TZ.

Otázkou, jak posoudit jednání matky, která navedla jinou osobu, aby po porodu dítě usmrtila, se zabývaly prvorepublikové soudy. V onom případě rodička po porodu nabádala svou matku, aby novorozené dítě utopila v maštali. Její matka usmrtila novorozeně přesně, podle instrukcí rodičky. Nejvyšší soud v Rozhodnutí ze dne 10.4.1935 Zm III 363/34 judikoval následující: „*matka, která hned po porodu navede jinou osobu, aby usmrtila její novorozené dítě, a tato čin provede, je návodkyní zločinu usmrcení dítěte*“. Bylo řečeno, že se zřetelem na specifický

⁴⁴ Ibidem. Str. 158-174

⁴⁵ Ibidem. Str. 174.175

⁴⁶ § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁴⁷ KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue. 2003, č. 5, s. 139 - 144

duševní stav matky způsobený porodem je třeba její jednání posuzovat mírněji, a proto byla rodička odsouzena jako návodce k trestnému činu vraždy dítěte. A to z toho důvodu, že zvláštní duševní stav matky, je relevantní nejenom, když matka usmrtí dítě sama, ale též pokud k tomu navede jinou osobu.

4.4. Subjektivní stránka

Posledním obligatorním znakem skutkové podstaty je subjektivní stránka, která charakterizuje psychickou stránku pachatele ve vztahu ke spáchanému trestnému činu. Na rozdíl od předcházejících znaků skutkové podstaty, subjektivní stránka zahrnuje pouze jeden obligatorní znak, a to zavinění. Zavinění je vnitřní poměr pachatele ke skutečnostem, které zakládají trestný čin. Bez prokázání zavinění není pachatel trestného činu trestně odpovědný, můžeme říct, že bez zavinění nelze mluvit o trestném činu. Naše trestní právo stojí na předpokladu, že nezaviněné jednání se pachateli nepřičítá. Bez prokázání zavinění nemůžeme konstatovat vinu.⁴⁸

Zavinění může být buď ve formě úmyslu či nedbalosti. Dále rozlišujeme úmysl přímý a úmysl nepřímý. Nedbalostní jednání rozlišujeme na nedbalost vědomou a nedbalost nevědomou.⁴⁹ Pro naplnění subjektivní stránky trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou stačí zavinění ve formě nepřímého úmyslu. Je tedy třeba prokázat, že matka věděla, že svým jednáním může porušit zájem chráněný TZ, popřípadě byla s tímto porušením srozuměna. Není přitom podstatné, zda některé znaky jsou naplněny formou úmyslu přímého a jiné formou úmyslu nepřímého. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou se řadí do úmyslných trestných činů. Je tedy vyloučeno jeho nedbalostní zavinění.

Fakultativnímu znaky subjektivní stránky pak jsou motiv a cíl pachatelky. Motivem rozumíme vnitřní podnět, díky kterému se pachatelka rozhodla trestný čin spáchat. Ve skutkové podstatě trestného činu vraždy novorozeného dítěte nenajdeme sice motiv vyjádřen, avšak i motiv je důležitý pro posouzení závažnosti trestného činu a soudy k němu přihlížejí při ukládání trestu.⁵⁰

V subjektivní stránce trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou má zvláštní postavení rozrušení způsobené porodem, jedná se o zvláštní znak skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou. Definicí rozrušení způsobené

⁴⁸ JELÍNEK, Trestní právo hmotné. Str. 222-223.

⁴⁹ Ibidem. Str. 222-223.

⁵⁰ Ibidem. Str. 246-247.

porodem se již zabývala judikatura soudů. Došlo k ustálenému vymezení tohoto pojmu, „rozrušení způsobené porodem je výjimečné rozpoložení matky, které má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem a který oslabuje vůli rodičky a její odolnost vůči různým vnějším a vnitřním podnětům a brzdí plné rozvinutí mateřského pudu“.⁵¹ Pro kvalifikaci trestného činu dle ust. §142 TZ je tedy podstatné, zda pachatelka dítě usmrtila při porodu nebo bezprostředně poté a zda tak jednala v rozrušení způsobené porodem. Právě rozrušení způsobené porodem je znak, díky němuž dochází k posouzení nižší společenské škodlivosti činu. Zároveň je tak naplněna privilegovaná skutková podstata trestného činu vraždy novorozeného dítěte.

Z definice rozrušení způsobeném porodem vyplývá, že musí vycházet ze samotného porodu. Je zřejmé, že kterýkoliv porod je pro jakoukoliv rodičku velmi stresující proces a při každém porodu dochází k psychickým změnám. Nikde není jasně dán rozdíl mezi běžným stresem vyvolaným obvyklým porodem a zvláštním psychickým stavem, způsobující rozrušení dle ust. §142 TZ. U zkoumání rozrušení způsobené porodem, jako zvláštního znaku skutkové podstaty dle ust. §142 TZ je důležité prokázat, že porod vyvolal rozrušení ve větší míře, než je obvyklé. Porod, který vyvolá rozrušení, jaké vyžaduje ust. §142 TZ musí být něčím mimořádný. Musí dojít k rozvinutí běžného stresu a běžného rozrušení do nestandardního chování rodičky.⁵² K vraždám novorozených dětí velmi často dochází při domácích porodech, kdy je rodička při porodu zpravidla sama, nemá u sebe zdravotníka, popřípadě jinou psychickou podporu. Tento stav nastává například při dlouhém a bolestivém porodu, kdy rodička je po několik hodin vystavěna nadměrným bolestem. Pochopitelně je ovšem nutné hodnotit i jiné zpravidla subjektivní faktory jako je silnější vnímavost rodičky vůči bolesti, strach rodičky o vlastní zdraví a život. K takovým situacím dochází při komplikacích při porodu způsobených například nepoměrem hlavičky dítěte a pánví rodičky.⁵³ U rodičky ovlivněné rozrušením, tak nedojde k rozvinutí mateřského instinktu k narozenému dítěti. Ba právě naopak, dochází k násilí proti původci utrpení a bolesti, které rodička pociťovala. Za původce bolesti vnímá rodička novorozené dítě.⁵⁴

⁵¹ Zobecnující materiál Nejvyššího soudu ČSSR z 31.10.1985, sp. zn. Tpjf 24/85

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.5.2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014

⁵³ KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 5, s. 139 - 144

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.5.2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014

Rozrušení způsobené porodem musí být způsobeno porodem, a nikoliv jinými okolnostmi, což ovšem neznamená, že jiné okolnosti nemohou k rozrušení způsobeném porodem přispět. Pochopitelně je třeba se zaobírat i faktory a vlivy, které na rodičku působily za trvání těhotenství. A to i přesto, že by tyto vlivy jinak na rozrušení způsobené porodem neměli žádný účinek a při samotném zkoumání těchto faktorů, ovlivňující rodičku v době těhotenství by nikdy nedošlo k rozvinutí rozrušení způsobeném porodem. Za tyto faktory můžeme označit například společenské odsouzení ze strany rodiny a přátel, nesouhlas partnera rodičky s těhotenstvím či tíživou finanční situací rodičky. V judikatuře tak bylo konstatováno, že vlivem těchto faktorů může být psychika rodičky negativně ovlivněna a takovéto faktory značně přispívají ke vzniku rozrušení způsobené porodem.⁵⁵ V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25.1.1974, sp. zn. 7 To 45/73 bylo shledáno rozrušení způsobené porodem u rodičky, která prošla dlouhým a bolestivým porodem, a navíc na její psychiku měly vliv i okolnosti, které porodu předcházely. Rodičku opustil otec dítěte, v době těhotenství jí zemřela matka, strachovala se o budoucí finanční situaci a zároveň se obávala reakce okolí na nemanželské dítě. Nejvyšší soud tak shledal značný vliv těchto okolností předcházejících porodu, které měly prokazatelný vliv na její chování po porodu.

Pro vymezení rozrušení způsobené porodem je důležité též vymezení jeho časového období. Za začátek rozrušení způsobené porodem se zpravidla považuje začátek porodu a ve většině případů trvá několik hodin. Ve výjimečných případech může rozrušení trvat k několik dnů. Nelze říci, že by rozrušení způsobené porodem pominulo skončením porodu. Proto stanovení konce rozrušení je velmi individuální a je třeba vycházet z jednotlivých okolností každého posuzovaného případu. Vychází se z předpokladu, že rozrušení obvykle končí, když rodička po porodu usne. Dojde tak ke zklidnění organismu rodičky a zklidní se i její duševní stav.⁵⁶

I přesto, že se žena na porod a na výchovu dítěte v době těhotenství nijak nepřipravovala, tajila těhotenství a nenavštěvovala lékaře není vyloučené použití privilegované skutkové podstaty dle ust. §142 TZ. Takže při hodnocení, zda se stala vražda novorozeného dítěte není podstatné, jestli pachatelka pojala úmysl zavraždit dítě již před porodem, tedy že se rozhodla zavraždit dítě již za doby trvání těhotenství, a nikoliv až pod vlivem rozrušení způsobené porodem. Podle

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013

⁵⁶ KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue. 2003, č. 5, s. 139 - 144

judikatury Nejvyššího soudu, pokud se těhotná žena v souvislosti s nepříznivými vlivy v době těhotenství rozhodne zavraždit své dítě, jakmile se narodí, tak to nevylučuje možnost, že tak učiní v rozrušení způsobené porodem. Nepříznivé vlivy působící na pachatelku v těhotenství, tak pouze rozsušení zesílí.⁵⁷ Těhotenství a porod tak musíme hodnotit jako navazující stadia jednoho celku. Skutečnosti působící na pachatelku v době těhotenství významně ovlivňují její psychický stav při porodu a podílejí se na rozvinutí rozrušení způsobeného porodem.⁵⁸

Na druhou stranu nelze ani říct, že každá pachatelka, které usmrtila své novorozené dítě po porodu nebo bezprostředně po něm jednala v rozrušení způsobeném porodem. Stejně tak skutečnost, že matka utajila svůj porod, rodila bez zdravotnické asistence, neodůvodňuje závěr, že došlo k naplnění skutkové podstaty uvedené v ust. §142 TZ.⁵⁹

Pro posouzení, zda pachatelka jednala ve stavu rozrušení způsobené porodem je třeba vždy vyhotovit znalecký posudek. Rozrušení způsobené porodem musí být u pachatelky prokázané v době páchaní trestného činu, nikoliv před nebo po jeho spáchání. Otázku rozrušení způsobené porodem posuzuje vždy znalec z oboru zdravotnictví odvětví porodnictví a gynekologie. Znalec se musí zabývat nejenom fyziologickými procesy při porodu, ale i výše zmíněnými vlivy a faktory, které ovlivňovali pachatelku v době těhotenství.⁶⁰ Znalec se sice ve znaleckém posudku vyslovuje k podstatným otázkám při posuzování stavu rozrušení způsobeném porodem, ale jeho existenci či neexistenci vždy stanovuje až orgán činný v trestním řízení.⁶¹ Podrobněji se znaleckými posudky budu zabývat v kapitole 5.2.

Rozrušení způsobené porodem je třeba rozlišovat od nepřičetnosti, resp. zmenšené přičetnosti pachatelky. Pro posouzení, že pachatelka jednala ve stavu rozrušení způsobeném porodem, tak není významné, zda mohla či nemohla rozpoznat nebezpečnost svého jednání a ovládat je.⁶² K posouzení přičetnosti, resp. zmenšené přičetnosti se též vyhotovuje znalecký posudek. Skutečnost, že pachatelka jednala ve stavu zmenšené přičetnosti ovšem nikdy nemůže mít vliv na posouzení existence rozrušení způsobené porodem. Rozrušení je zvláštní znak

⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25.1.1974, sp. zn. 7 To 45/73

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.2.2003, sp. zn. 7 Tdo 156/2003

⁵⁹ DRAŠTÍK, Antonín. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Str. 866. Komentáře (Wolters Kluwer ČR).

⁶⁰ Zobecnující materiál Nejvyššího soudu ČSSR z 31.10.1985, sp. zn. Tpjf 24/85

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2015, sp. zn. 4 Tdo 702/2015

⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10.6.1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91

skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte a je třeba ho zjišťovat nezávisle na posuzování přičetnosti pachatelky. Bez zjištění rozrušení způsobené porodem, tak nelze kvalifikovat jednání pachatelky dle ust. § 142 TZ.⁶³

4.5. Vztah k jiným ustanovením Trestního zákoníku

Jak již bylo shora řečeno, skutková podstata obsažena v ust. § 142 TZ je skutkovou podstatou privilegovanou. Díky zvláštnímu duševnímu stavu se jednání pachatelky, která v tomto stavu zavraždí svoje novorozené dítě posuzuje jako méně typově nebezpečné. Aby trestný čin mohl být kvalifikován podle ust. § 142 TZ, musí být splněny jak obecné podmínky trestní odpovědnosti, tak i zvláštní podmínky, kterým jsem se věnovala v předcházejících podkapitolách. Nedojde-li k naplnění všech znaků skutkové podstaty, je možné vraždu dítěte matkou posuzovat podle jiných ustanovení trestního zákoníku.

Předně je možné tento trestný čin posoudit jako zvlášť závažný zločin vraždy spáchaný na dítěti mladším patnácti let podle ust. § 140 odst. 3 písm. c) TZ. Jedná se o kvalifikovanou skutkovou podstatu. Kvalifikačním znakem je zde skutečnost, že vražda byla způsobena na dítěti mladším 15 let. Tohoto ustanovení se použije zejména tehdy, kdy nejsou splněny veškeré potřebné znaky pro použití privilegované skutkové podstaty. Takový případ může nastat, když matka nejednala pod vlivem rozrušení způsobeném porodem, ale dopředu si vraždu dítěte promýšlela, na příchod dítěte se nijak nepřipravovala a měla v úmyslu dítě po porodu usmrtit.⁶⁴ V takovém případě může být pachatelce uložen trest odnětí svobody v rozmezí patnácti až dvaceti let, popřípadě i trest výjimečný.

Kromě těchto ustanovení lze jednání pachatelky kvalifikovat například i podle jiných ustanovení TZ. Především se jedná o ustanovení § 159 a § 160 TZ, tedy nedovolené přerušování těhotenství bez nebo se souhlasem těhotné ženy. Podle těchto ustanovení je potrestán ten, kdo nelegálně přerušuje těhotenství ženy v rozporu se zákonem č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství. Ust. § 159 se použije v případě, že pachatel tak činní bez souhlasu těhotné ženy a ust. § 160 v případech, kdy těhotná žena k přerušování těhotenství souhlas dá. V obou případech není těhotná žena trestná.⁶⁵ Cílem zákonodárce je zabránit nelegálním potratům, neodborně

⁶³ KUČERA. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Str. 139 - 144

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6.9.2017, sp. zn. 7 Tdo 427/2017

⁶⁵ Těhotnou ženu nelze postihnout ani jako návodce či pomocníka k uvedeným trestným činům. Ust. § 163 TZ.

vedeným, popřípadě potratům plodu, který je starší dvanácti týdnů.⁶⁶ Předmětem ochrany je klíčící život a zdraví matky. Lidský plod je chráněn prostřednictvím těhotenství matky. Na rozdíl od předmětu útoku dle § 142 TZ, je zde předmětem lidský plod před začátkem porodu.⁶⁷

Dále můžeme kvalifikovat jednání pachatelky podle ust. § 195 TZ, tedy jako trestný čin opuštění dítěte. Ze základní skutkové podstaty tohoto ustanovení vyplývá, že pokud pachatelka, která má povinnost o dítě pečovat, dítě opustí a tím ho vystaví nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestána trestem odnětí svobody ve výši tří až šesti let. Podle kvalifikované skutkové podstaty uvedené ve druhém odstavci bude pachatelka potrestána odnětím svobody na rok až pět let, opustí-li dítě mladší tří let. Na rozdíl od vraždy dítěte matkou musí mít pachatelka v tomto případě úmysl způsobit vznik nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví dítěte. Ovšem pokud pachatelka ví, že opuštěním dítěte způsobí jeho smrt nebo mu bude ublíženo na zdraví a je s tímto následkem srozuměna, je třeba její jednání posuzovat podle ust. §140 nebo ust. §142.⁶⁸

Podle ust. § 150 TZ, ten kdo neposkytne potřebnou pomoc osobě, která je v nebezpečí smrti nebo je u ní vážná porucha na zdraví či jiné závažné onemocnění bude potrestán trestem odnětí svobody až na dvě léta, pokud tak mohl učinit, aniž by způsobil nebezpečí pro sebe nebo jiného. Jedná se o obecnou povinnost poskytnout pomoc. V tomto případě jde čistě o omisivní čin, jelikož se ho lze dopustit nekonáním. Na rozdíl od vraždy, která je činem poruchovým je neposkytnutí pomoci činem ohrožovacím.⁶⁹ Mohlo by se zdát, že pachatelka, která neposkytne dítěti po porodu patřičnou pomoc, může být trestná pro tento TČ. Ovšem pachatelka nemá jen obecnou povinnost konat, ale zvláštní povinnost vycházející z Občanského zákoníku. Proto na základě již zmíněného ust. § 112 TZ, jednání pachatelky – matky dítěte, musíme posoudit jako konání. Proto nepřichází použití ust. § 150 TZ v úvahu.⁷⁰ Je nutné podotknout, že jednočinný souběh výše zmíněných trestných činů je vyloučen. Dále je vyloučen jednočinný souběh například u trestného činu zabití dle ust. § 141 TZ pro poměr speciality nebo i u trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle ust. § 146a TZ.⁷¹

⁶⁶ Ust. § 4 zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství

⁶⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str.1632

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR z 10.6. 1991 sp. zn. 1 Tzf 6/91

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel. Zamyšlení nad judikaturou k totožnosti skutku u deliktů, jejichž objektem je život a zdraví. Soudní rozhledy. 2001, č. 7, str. 217

⁷⁰ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str.1591.

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str.1496

5. Dokazování

Dokazováním rozumíme postup upraveným trestním řádem, kterým OČTŘ zjišťují, zda se skutek, pro který se trestní řízení vede, opravdu stal a zda ho spáchala obviněná. V dokazování se zjišťují i další okolnosti které vedly k trestnému činu, popřípadě okolnosti, které umožnily pachatelce trestný čin spáchat. Dokazování tvoří zásadní a nezaměnitelnou část trestního řízení. Na výsledku dokazování závisí zjištění materiální pravdy a správnost samotného rozhodnutí.⁷²

K prokázání viny pachatelky slouží OČTŘ důkazní prostředky. Je třeba podotknout, že jen na základě důkazních prostředků si může soud učinit závěr o spáchaném skutku a pouze na základě provedených důkazů může být konstatována vina obviněné. Za důkazní prostředek můžeme označit jakýkoliv prostředek, ze kterého lze čerpat důkaz. Obecně se pak dá říct, že za důkaz můžeme považovat vše, co napomáhá k objasnění věci. Demonstrativní výčet důkazních prostředků je v ust. §89 odst. 2 TŘ. Jedná se zejména o tyto důkazní prostředky: výpověď obviněného, výpověď svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.

Při prošetřování trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je velmi důležitá spolupráce se soudními lékaři. Předně z toho důvodu, že jen soudní lékař může zodpovědět důležité otázky týkající se vyšetřování. Na počátku vyšetřování je zásadní zodpovězení otázky, zda se jednalo o porod či potrat. V případě podezření ze spáchání trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je také zásadní ohledání tělíčka mrtvolky a provedení pitvy. Zjišťuje se, zda se dítě narodilo mrtvé nebo živé. V případě, že se narodilo dítě živé je třeba zjistit příčinu smrti. Dalším důležitým důkazním prostředkem je výpověď obviněné, posouzení jejího duševního stavu a ohledání jejího těla.⁷³

Dokazování trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je pro OČTŘ velmi nesnadné, zejména z důvodu existence jediného usvědčujícího důkazu, spočívajícího v smrti novorozeného dítěte. Proto je třeba s nejvyšší opatrností prověřovat veškeré důkazy. Soudy při hodnocení viny a nevinny obviněné musí vycházet ze základních zásad trestního řízení, ke kterým náleží i

⁷² JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní: podle stavu k 1.3.2018. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. Str. 363 Student (Leges).

⁷³ CHMELÍK, Jan. Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. Str. 309.

zásada *in dubio pro reo*. Pokud se OČTŘ nepodaří spolehlivě zjistit vinu obviněné, je třeba rozhodnout v její prospěch.⁷⁴

5.1. Ohledání

Ohledání je jedním z důkazních prostředků, který objasňuje přímým pozorováním skutečnosti důležité pro trestní řízení. Při ohledání OČTŘ zkoumají hmotné objekty, důležité k prověření věci.⁷⁵

5.1.1. Ohledání místa činu a mrtvolky novorozeného dítěte na místě nálezů

Jak bylo již řečeno shora, vraždy novorozeného dítěte páchají obvykle matky po utajeném porodu. K porodu často dochází v koupelně, popřípadě na toaletě u pachatelek v bytě, eventuálně v bytě příbuzných. Ne vždy je ovšem místo porodu i místem nalezení mrtvolky dítěte. Častokrát se stává, že OČTŘ najdou mrtvolku až mnoho dní, týdnů nebo měsíců po porodu. Pachatelky se po usmrcení dítěte snaží odstranit tělíčko a zahladit stopy porodu.⁷⁶ Tělo mrtvolky se pachatelky snaží všemožně zbavit či ukrýt. Existují případy, kdy pachatelka po usmrcení dítěte mrtvolku ukryla v křoví⁷⁷, popřípadě zabalila do ručníků a igelitových tašek a zakopala na zahradě⁷⁸, ale též byly mrtvolky ukrývány v bytech pachatelek⁷⁹. Místem nálezů tělíčka mrtvého dítěte ovšem bývají i kontejnery či skládky odpadů. Pokud je místo nálezů mrtvolky i místem porodu, je třeba zdokumentovat a zajistit předměty, které mohla pachatelka k porodu použít. Na místě je třeba zajistit i biologické stopy. Jestliže byla nalezena placenta, je předmětem soudní pitvy spolu s tělíčkem mrtvého dítěte. K pravdivému zjištění skutkové stavu je třeba místo nalezení mrtvolky pečlivě zdokumentovat.⁸⁰

Při nalezení mrtvolky dítěte se k ohledání zpravidla přibírá znalec z oboru soudního lékařství. Soudní lékař provádí nejnutnější vyšetření, pomocí kterých se snaží objasnit, zda se jednalo o přirozenou či násilnou smrt a určit přibližnou dobu smrti. Při prvotním ohledání si soudní lékař všimá zejména jasně patrných stop násilí. Přibližnou dobu smrti může určit pomocí posmrtných změn, kterými jsou

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 9.6.2014, sp. zn. IV. ÚS 787/13

⁷⁵ § 113 odst. 1 TŘ

⁷⁶ KNOBLOCH, Lékařská kriminalistika. Str. 275-726.

⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13.11.1954, sp. zn. 2 Tz 105/54

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.5.2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.5.2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014

⁸⁰ CHMELÍK. Rukověť kriminalistiky. Str. 309-310.

změna tělesné teploty mrtvolky dítěte, mrtvolné skvrny, mrtvolná ztuhlost tělíčka dítěte, rozklad tělíčka a vysychání mrtvolky.⁸¹

Prvotní prohlídka mrtvolky na místě nalezení se řídí několika pravidly, které je třeba při prohlídce dodržovat. Při ohledání musí soudní lékař postupovat s patřičnou pečlivostí, aby nedošlo k poničení kriminalistických stop či opomenutí některé z nich. Pachatelky často po usmrcení dítěte zabalí do ručníků, igelitových tašek či jiných obalů, aby lépe mrtvé dítě ukryly. Proto je třeba i s těmito obaly zacházet opatrně. Mohou na nich být daktyloskopické a jiné biologické stopy pachatelky nebo jiné osoby, která s mrtvolkou manipulovala. Z tohoto důvodu je nutné zjistit, kdo byl nálezcem mrtvolky a jakým způsobem s ní manipuloval, aby bylo možné vyloučit stopy nálezce.⁸² Pro soudního lékaře jsou především důležité biologické stopy, kterými mohou být stopy od krve, plodových vod, stolice, moči, smolky. Všechny tyto biologické stopy velmi rychle podléhají vlivům prostředí, a tak může dojít k znesnadnění jejich správného vyhodnocení. Znalec z oboru soudního lékařství nikdy nedělá právní závěry, tedy nehodnotí, o jaký trestný čin se jedná, neposuzuje úmysl či motiv pachatelky. Vyjadřuje se pouze k lékařským aspektům, jako je například předběžné stanovení příčiny smrti a čas, kdy ke smrti došlo.⁸³

Dobu smrti dítěte může lékař podle různých kritérií zjistit s celkem velkou přesností. Po smrti mrtvolce dítěte rychle klesá tělesná teplota, objevují se posmrtné skvrny a dostavuje se posmrtná ztuhlost. Lékař měří teplotu na mrtvolce dotykem na odhalených částech těla. Měření teploty tělesného jádra se provádí měřením teploty v konečníku nebo v dutině břišní. Zároveň je důležité změřit i teplotu okolí, která má význam na rychlost chladnutí mrtvolky. U posmrtných skvrn si lékař všimá jejich velikosti, polohy. Při určování doby smrti je též důležité si všimnout zachovaných supravitálních reakcí nebo fáze hnilobného rozkladu. Jestliže je mrtvolka dítěte nalezena až po několika týdnech může při určení doby smrti pomoci i nález hmyzu v těle mrtvolky. Hmyz se v hnijících tělech objevuje v jiných časových obdobích. Jeli nalezena mrtvolka, která vykazuje atypické formy rozkladu,

⁸¹ CHMELÍK, Jan. Místo činu a znalecké dokazování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. Str.57-61.

⁸² CHMELÍK. Rukověť kriminalistiky. Str. 309-310.

⁸³ PORADA, Viktor. Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. Str. 606-608

například úplnou mumifikaci či zmýdelnatění, je to známka toho, že ke smrti došlo již před několika měsíci.⁸⁴

Při ohledání mrtvolky na místě činu se provádí jen prozatímní závěry, které následně musejí být vždy potvrzeny soudní pitvou.⁸⁵

5.1.2. Ohledání tělíčka mrtvolky a její pitva

Prohlídku a pitvu mrtvolky vždy provádějí dva znalci. Jejich přibrání je obligatorní, tedy není na úvaze OČTŘ, zda znalce přibere nebo nikoliv.⁸⁶ Oba dva znalci musejí být z oboru zdravotnictví. Trestní řád nestanoví, jakou specializaci znalci musejí mít. Důležité je, aby jejich odbornost přispěla k objasnění činu. specializace u znalců může být rozdílná, jeden z nich může být z odvětví soudního lékařství a druhý znalec patologické anatomie. Důležité ale je, aby alespoň jeden soudní znalec měl specializaci na soudní lékařství. Nelze proto přibrat oba znalce z oboru patologické anatomie.⁸⁷ Soudní pitva mrtvolky dítěte se provádí vždy, a to i v případech, kdy je z fyzických proporcí dítěte jasně patrné, že se jednalo o potrat.⁸⁸

Při podezření ze spáchání trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, je třeba na základě pitvy zodpovědět několik otázek. Zejména je třeba zjistit, zda usmrcené dítě je novorozené, zda se narodilo živé, zralé a schopné žít mimo tělo matky, tedy vyloučit případy, kdy se jednalo o potrat.⁸⁹ Dále je nezbytné zjistit jakým způsobem matka, popřípadě jiná osoba přerušila pupeční šňůru nebo jestli se pupeční šňůra přetrhla. K přetržení pupeční šňůry dochází například při ukvapeném porodu. Při ukvapeném porodu žena zpravidla stojí. Proto se může stát, že se pupečník přetrhne.⁹⁰ Další otázkou, která OČTŘ zajímá je, jestli bylo dítě po porodu ošetřené, jeho ošetření může značit racionální jednání matky a může vyloučit, že jednala v rozrušení způsobeném porodem. V neposlední řadě je třeba též zjistit, jak dlouho před nalezením mrtvolky došlo k porodu a co bylo příčinou smrti dítěte.⁹¹ Dále se budu zabývat nejdůležitějšími otázkami, které musí být při ohledání tělíčka mrtvolky a její pitvě zjištěny.

⁸⁴ KVAPILOVÁ, Helena a Michal DOGOŠI. Soudní lékařství pro právníky a policisty. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Str. 56-58.

⁸⁵ PORADA. Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty. Str. 606-608.

⁸⁶ Ust. § 105 TR

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.2.1991, sp.zn. 7 To 8/91

⁸⁸ CHMELÍK. Rukověť kriminalistiky. Str. 309-310.

⁸⁹ Ibidem. 309-310.

⁹⁰ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 283-284.

⁹¹ CHMELÍK. Rukověť kriminalistiky. Str. 309-310.

➤ Otázka novorozenosti

Ze skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matky vyplývá, že aby šlo o TČ dle ust. §142 TZ, musí matka zavraždit novorozené dítě, nikoliv dítě starší, byť by tak učinila v rozrušení způsobené porodem. Nelze jako vraždu novorozeného dítěte kvalifikovat jednání matky, která zavraždí staršího sourozence právě narozeného dítěte.

Pojetí, kdy se lidský plod mění na novorozené dítě, tedy samostatnou lidskou bytost, jsem rozebírala v kapitole 4.1 pojednávající o objektu TČ. Z tohoto důvodu se níže budu zabývat jen fyziologickými stránkami novorozeného dítěte, které je nutné při ohledání tělíčka mrtvolky zkoumat.

Z pediatrického hlediska je novorozené dítě považováno za novorozené v období prvních 28 dnech svého života, je tedy prvním z postnatálních období vývoje dítěte.⁹² V kriminalistice, ve světle ust. §142 TZ, je na novorozené dítě nahlíženo odlišně. Je totiž vyloučené, aby rozrušení způsobené porodem u matky trvalo po dobu 28 dní. Za novorozené dítě je ve smyslu TZ pokládáno dítě, které matka neošetřila a neomyla. Nebyl tedy na dítěti matkou proveden žádný úkon, svědčící o jeho umytí, ošetření, nakrmení a ani nemá podvázaný pupečník. Pokud matka některý z těchto úkonů provede, má se za to, že jedná racionálně, tedy nejedná ve stavu rozrušení způsobené porodem a není proto v duševním stavu, kdy si neuvědomuje rozsah svého jednání.⁹³

Na těle novorozeného, neočištěného dítěte se nacházejí stopy krve, mazu sýrového a je možné na jeho těle nalézt i stopy smolky. Krev, která na dítěti ulpí, velmi často pochází z poraněných rodidel matky, popřípadě z pupečníku dítěte. Krev z rodidel matky se u porodu vícerodiček či při ukvapeném porodu nemusí na těle novorozence vyskytovat vůbec. Kůže takového dítěte může být tedy úplně čistá. Je-li však krev na kůži dítěte, bývá zaschlá a jde těžko omýt.⁹⁴

Maz sýrový je složen z oddělených plochých buněk pokožky a sekretu mazových žláz. Spolu tvoří bělavou a mazlavou hmotu, která ulpívá na kůži dítěte v tenké vrstvě. V záhybech těla dítěte se může maz sýrový nahromadit a tvořit velké sraženiny této hmoty. Maz sýrový je produkován zhruba od pátého měsíce těhotenství. Množství mazu sýrového je u každého porodu individuální.

⁹² LEBL, Jan, Kamil PROVAZNÍK a Ludmila HEJCMANOVÁ. Preklinická pediatrie. 2., přeprac. vyd. Praha: Galén, c2007. Str. 7-9.

⁹³ ŠTEFAN, Jiří a Jan MACH. Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi. Praha: Grada, 2005. Str. 149-150.

⁹⁴ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 276-278.

V některých případech ulpívá na celém tělíčku dítěte a v opačném případě může na těle zcela chybět. Takové dítě pak na první pohled vypadá jako úplně očištěné. Po zaschnutí maz sýrový tvoří na těle dítěte šupinky, které na těle velmi drží a lze je jen těžko odstranit. Smolka je tvořena částmi buněk ze stěn trávicího ústrojí dítěte. Mimo to, je smolka složena též z hlenu, který tvoří žlázy trávicího ústrojí dítěte.⁹⁵ Smolka se tvoří od pátého měsíce těhotenství a od sedmého měsíce obsahuje i plodovou vodu, především z důvodů aktivace polykacích pohybů dítěte. Smolka se při porodu nachází i ve střevech novorozence. Přítomnost Smolky na těle novorozence je především v okolí konečníku. Smolka, která ulpí na těle dítěte velmi rychle zasychá, proto stopy smolky se na těle drží po dlouhou dobu.⁹⁶

Dalším důležitým faktorem, určující, že se jedná o novorozené dítě, je přítomnost porodního nádoru na hlavičce dítěte. Porodní nádor se tvoří na části těla, která není při průchodu porodními cestami vystavena žádnému tlaku. Porodní nádor je zhruba jeden až dva centimetry vysoký, měkký otok. Kůže nad porodním nádorem je zbarvena do červena nebo fialova. U ukvapeného porodu často porodní nádor na těle dítěte chybí. Často porodní nádor nenalezneme ani u porodů, kdy hlavička dítěte je v porovnání s pánví matky malá. Při jeho přítomnosti, ale soudní lékaři mohou určit, jakým způsobem porod probíhal. Při přítomnosti čerstvého porodního nádoru, tedy nebývá žádná pochybnost, že se jedná o dítě novorozené, porodní nádor samovolně mizí několik dní po porodu.⁹⁷

Pro posouzení novorozeného dítěte je také důležité zbarvení kůže. Podle zbarvení kůže dítěte může soudní lékař již předběžným pohledem určit, zda se jednalo o dítě donošené a zda došlo k smrti až po porodu. Nedonošené plody mají zpravidla světle červenou kůži, donošené děti, které měli porušený krevní oběh mají kůži zbarvenou do modra. Naopak zdravé donošené dítě má kůži bledě růžovou. V případě, že plod zemřel již v těle matky, tedy před samotným porodem, bývá jeho kůže lesklá a častokrát se kůže může po větších kusech odlupovat. Tyto závěry je však třeba vždy potvrdit soudní pitvou.⁹⁸

Za další známku novorozence lze považovat začervenání a zduření v okolí pupečnicků. Pupečník u novorozených dětí je rosolovitý. Pokud lidský plod zemře již před porodem v těle matky, začervenání v okolí jeho pupečníku nenajdeme.⁹⁹

⁹⁵ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 276-278.

⁹⁶ HIRT, Miroslav a František VOREL. Soudní lékařství. Praha: Grada Publishing, 2016. Str. 87-88

⁹⁷ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 279.

⁹⁸ Ibidem. Str. 278.

⁹⁹ ŠTEFAN, MACH. Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi. Str. 149-150.

Již druhý den po porodu pupečník dítěte zasychá a ztrácí svou pružnost. Pupík dítěte se po druhém dni začíná zatahovat. Třetí den se pupečník přestává lesknout a mění barvu. Bývá buď žlutý nebo začíná hnědnout. Čtvrtý den je pupečník již hnědočerný a kolem pátého nebo šestého dne odpadá. Pro OČTR je důležité zjistit, jakým způsobem došlo k přerušení pupečníku po porodu. Pokud je jeho volný okraj hladký a cévy jsou přerušeny v jedné rovině, svědčí to o jeho přerušení ostrým předmětem. V případě, že je jeho volný okraj roztřepen, tak byl pupečník přerušen tupým předmětem nebo přetržen. Ve výjimečných případech může být mrtvé dítě nalezeno stále spojené s placentou. Stav pupečníku je důležitý pro posouzení, jestli se dítě narodilo živé nebo mrtvé.¹⁰⁰

➤ Otázka, zda se dítě narodilo zralé a donošené

Zralost označuje stupeň vývoje orgánů dítěte, jeho biologický a anatomický vývoj. Pokud je plod dostatečně zralý, je připravený k porodu. Donošenost dítěte se posuzuje podle délky trvání těhotenství před porodem. Donošené dítě je takové, které se narodí po uplynutí 40 týdnů od početí. Naopak nedonošené dítě se narodí dříve. Pojem zralosti a donošenosti se často zaměňuje. Zralost plodu nelze určit pouze podle délky trvání těhotenství. Zralosti občas dítě dosahuje i dříve než po 40 týdnech těhotenství.¹⁰¹

Pro posouzení zralosti je rozhodující délka a hmotnost novorozeněte. Zralé novorozené dítě je dlouhé zhruba 50-52 cm a váží od 3000 do 3600 g. Obvod hlavičky je u zralého dítěte cca 34 cm.¹⁰² Váha novorozenců bývá odlišná dle pohlaví dítěte. Holčičky jsou často o 200-300g lehčí než chlapci. Zralý novorozenec má vyvinuté ušní a nosní chrupavky. Zralý novorozenec má pokožku světle růžově zbarvenou a v podkožním vazivu má dostatek tukových zásob, na rozdíl od dítěte nezralého, které má pokožku světle červenou a v podkožním vazivu minimum tuku. Zralému dítěti nehty na ruce i u nohou dosahují konce prstů. Zralý chlapec mívá sestouplá varlata v šourku a u děvčat bývají malé pysky překryty velkými. Zralý novorozenec mívá jasně oddělenou vlasatou část hlavy a vyvinuté vlasy.¹⁰³

Pokud je mrtvolka dítěte nalezena v delším časovém horizontu po smrti, nemusejí být znaky zralosti jasně patrné, a to především v důsledku hniloby. Hlavní

¹⁰⁰ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 278.

¹⁰¹ HIRT, VOREL. Soudní lékařství. Str. 88

¹⁰² ŠTEFAN, MACH. Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi. Str. 149-150.

¹⁰³ Ibidem. Str. 149-150.

změna nastává ve váze mrtvolky dítěte. Při hnilobě váha rapidně klesá a děje se tak i vlivem odpařování vody z těla, popřípadě ztrátou krve.¹⁰⁴

➤ Otázka, zda dítě bylo schopno mimoděložního života

Se stupněm zralosti a donošenosti souvisí otázka, zda by dítě bylo schopno přežít mimo tělo matky. Tedy jestli bylo v takovém stupni vývoje, aby přežilo. Jestli nedonošené dítě po porodu přežije, záleží na lékařské péči. Obecně je považována hranice pro další mimoděložní život předčasně narozeného dítěte, nitroděložní vývoj trvající nejméně 30 týdnů. Délka novorozeného dítěte musí být alespoň 40 cm a hmotnost přinejmenším 1500g. Při správné lékařské péči, mohou přežít i předčasně narozené děti před 30 týdnem nitroděložního vývoje. Schopnost mimoděložního života můžou snižovat i různé vývojové vady nebo i zranění, která byla způsobena porodem.¹⁰⁵

➤ Otázka, jestli se dítě narodilo živé

Můžeme říct, že nejdůležitější otázkou, kterou se soudní lékaři při pitvě musejí zabývat, je otázka, zda se dítě narodilo živé či nikoliv. Především proto, že vraždu může matka spáchat pouze na živém dítěti. Pro posouzení vraždy není ale důležité, zda živě narozené dítě bylo z dlouhodobého hlediska schopno mimoděložního života, ale musí žít alespoň po určitou dobu.¹⁰⁶ Definici živě narozeného dítěte jsem již zmiňovala v kapitole 4.1. Podle definice živého narození světové zdravotnické organizace patří ke známkám života dýchání nebo jiné známky života, jako je srdeční činnost, pulsace pupečníku nebo pohyb kosterního svalstva.¹⁰⁷ Pokud se prokáže alespoň jeden z výše uvedených znaků, lze pokládat dítě za živě narozené, ovšem trestní zákoník požaduje k prokázání života dítěte důkaz, že dítě dýchalo. Novorozené dítě totiž může po porodu hýbat končetinami i přesto, že se nemůže nadechnout.¹⁰⁸

Dítě, které se po porodu ani jednou nenadechlo mívá plochý hrudník a zapadlé podklíčkové i nadklíčkové jamky. Břicho dítěte je velmi často nafouklé, oproti plochému hrudníku. Pokud se dítě po porodu nadechlo, má hrudník objemnější. Takto lze zjevně prohlídkou dítěte předběžně říct, zda po narození

¹⁰⁴ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 279-280.

¹⁰⁵ HIRT, VOREL. Soudní lékařství. Str. 88

¹⁰⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1496

¹⁰⁷ WHO MK-10. Instruktažní příručka. Praha. 1996. Str. 133.

¹⁰⁸ HIRT, VOREL. Soudní lékařství. Str. 89

dýchalo či nikoliv. Ovšem jde jen o předběžné závěry a vždy je třeba provést pitvu.¹⁰⁹

Přítomnost vzduchu v plicích dítěte lze při pitvě ověřit plovací zkouškou plic. Plíce, ve kterých není vzduch jsou v dutině hrudní zapadlé, pro nepřítomnost kyslíku mývají hnědočervenou, nebo fialovou barvu. Mají tužší a hladký povrch. Díky nepřítomnosti kyslíku mají větší hustotu, než je hustota vody, proto při plovací zkoušce plic klesají ke dnu. Při přítomnosti vzduchu v plicích se objem plic zvětší, jsou prokrvené a jejich barva se mění na světle růžovou. Při plovací zkoušce okysličené plíce plavou nebo se alespoň ve vodě vznášejí. Ani plovací zkouška plic není stoprocentní a má svá úskalí. Pokud je mrtvolka dítěte už v pokročilé fázi hniloby zkoušku provést nelze. Zkouška vychází pozitivně také tehdy, když bylo dítě oživováno.¹¹⁰

K určení doby života dítěte lze použít k plovací zkoušce žaludku a střev. Vzduch do trávicího ústrojí dítěte vniká již s prvními nádechy. Pokud je vzduch pouze v žaludku, lze z toho vyvodit, že dítě žilo pouze pár minut. Vzduch do horní části tenkého střeva se dostává zhruba za 15-30 minut po prvním nádechu. Přítomnost vzduchu v celém tenkém střevě svědčí o životě dítěte po dobu více jak 6 hodin a jestliže se vzduch dostane i do tlustého střeva, lze říct, že dítě po prvním nádechu žilo víc jak 12 hodin.¹¹¹ Stejně jako při plovací zkoušce plic nelze plovací zkoušku žaludku a střev provést při hnilobě těla.

Plovací zkoušky je třeba doplnit i mikroskopickým vyšetřením plic, které bývá rozhodující v posouzení, zda dítě po porodu dýchalo či nedýchalo. Mikroskopické vyšetření plic se provádí z několika odebraných vzorků plicní tkáně.¹¹²

Někdy je uváděno, že rychlost hnilobných procesů je závislá na přítomnosti vzduchu v těle mrtvolky dítěte. Hniloba u mrtvě narozených dětí, které se ani jednou nenadechly, často postupuje pomaleji než u novorozenců, kteří před smrtí dýchali. Lze to vysvětlit tím, že v případě přítomnosti vzduchu v těle mrtvolky, jsou přítomny i mikroorganismy, které hnilobu urychlují.¹¹³

¹⁰⁹ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 280-281

¹¹⁰ HIRT, VOREL. Soudní lékařství. Str. 89

¹¹¹ ŠTEFAN, MACH. Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi. Str. 151.

¹¹² Ibidem. Str. 151.

¹¹³ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 281

➤ Otázka příčiny smrti

Správné určení příčiny smrti do jisté míry závisí na tom, v jakém stavu se mrtvolka nachází. Ke smrti dítěte může dojít před porodem, během porodu nebo po porodu. Smrt může být přirozená nebo násilná. Příčina přirozené smrti plodu před porodem může být způsobená vývojovými poruchami či jinými defekty, které lze často při zjevné prohlídce zjistit pouze tehdy, pokud jsou na těle dítěte znatelné různé vývojové změny. Ke smrti plodu před porodem může dojít také při onemocnění matky. Zejména při různých infekčních onemocněních, při otravě, poruše dělohy nebo při onemocnění krve.¹¹⁴ Násilná smrt plodu před porodem se nevyskytuje příliš často, lze si představit situaci, kdy dojde ke smrti plodu například kopnutím do břicha ženy v pokročilém stupni těhotenství. V takovém případě může dojít k prasknutí lebky plodu, jiným vnitřním zraněním nebo ke zlomení končetin.¹¹⁵ Jednání, které vede k usmrcení plodu před porodem ovšem nikdy nelze kvalifikovat podle ust. § 142 TZ. Trestný čin novorozeného dítěte matkou může být způsoben pouze na narozeném dítěti, proto taková jednání směřující k usmrcení plodu v těle matky lze posoudit buď jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví nebo trestný čin nedovoleného přesušení těhotenství.

Také v průběhu porodu může dítě zemřít přirozenou nebo násilnou smrtí. Nejčastější přirozenou příčinou smrti dítěte při porodu bývá vdechnutí plodové vody nebo udušením způsobeném omotáním pupeční šňůry kolem krku dítěte. V případě vdechnutí plodové vody, lze příčinu smrti konstatovat až po provedené pitvě. Pokud dítě zemřelo udušením pupeční šňůrou, je možné na krku dítěte vidět rýhu. Pupeční šňůra omotaná kolem krku bývá tenčí než v ostatních místech. Další možností přirozené smrti při porodu je zauzlení pupečnicku či jeho přetržení. V takovém případě je příčinou smrti vykrvácení. Při těžkém porodu může dojít k prasknutí lebky dítěte. Praskliny se často nachází na kostech temenních. K násilné smrti při porodu dochází často při laické pomoci, popřípadě svépomoci, kdy je dítě násilně vytahováno z rodidel matky. Dítě může zemřít udušením nebo z důvodu zlomenin. V takovém případě se na těle dítěte nacházejí oděrky a krevní podlitiny, způsobené nehty a prsty matky, popřípadě jiné osoby, která matce při porodu pomáhala.¹¹⁶

¹¹⁴ HIRT, VOREL. Soudní lékařství. Str. 90

¹¹⁵ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 282

¹¹⁶ Ibidem. Str. 282-283.

Nejčastějším předmětem vyšetřování bývá smrt novorozence po porodu. K přirozené smrti může, jak bylo již uvedeno shora při různých vývojových vadách nebo z důvodu nedostatečné zralosti dítěte. Násilná smrt novorozence po porodu může být nahodilá nebo úmyslná. Násilnou úmyslnou smrt novorozence lze dělit z pohledu jednání matky na aktivní a pasivní. O pasivním a aktivním jednání matky, které vede ke smrti novorozence jsem se již ve zkratce zmiňovala v kapitole 4.2., pojednávající o objektivní stránce.

Nahodilá smrt dítěte nastává nejčastěji při ukvapeném porodu, kdy žena při porodu stojí a dítě vyjde z porodních cest ženy, přičemž spadne na tvrdou podlahu. Novorozenci při dopadu často vznikají zlomeny kostí lebečních a temenních. Při ukvapeném porodu bývají na těle dítěte patrné krevní podlitiny způsobené pádem. Při ukvapeném porodu probíhajícím na toaletě, může dítě spadnout do záchodové mísy a smrt nastává utopením. Při ukvapeném porodu často dochází k přetržení pupečníku. Okraje přetrženého pupečníku jsou roztržené a často se na něm objevují i podélné trhliny. Pupečník bývá při ukvapeném porodu přetržen blíže lůžka nebo blíže těla dítěte. Velmi často při ukvapeném porodu dochází k vypuzení lůžka spolu s dítětem, v tomto případě zůstává pupečník neporušen. Při zjišťování, zda se jednalo o ukvapený porod je třeba zkoumat jak mrtvolku dítěte a jednak ohledat i tělo matky. Lékař porovnává hlavičku dítěte s šířkou pánve matky. Další důkaz na těle matky nasvědčující, že se jednalo o ukvapený porod je trhlina hráze.¹¹⁷

5.1.3. Ohledání těla obviněné

Při nalezení mrtvolky dítěte, které zemřelo nedávno, je třeba co nejrychleji začít pátrat po matce dítěte. Nejenom aby mohlo být zahájeno trestní stíhání a pachatelka postavena před soud, ale zejména také proto, aby byla matce poskytnuta potřebná zdravotnická péče. Při porodu, u kterého neasistoval potřebný zdravotní personál může dojít ke značným komplikacím, kterými je například krvácení, horečka, popřípadě při nevypuzení lůžka z těla matky i zánět dělohy.¹¹⁸

Ohledání obviněné provádí lékař, při vyšetřování vraždy novorozence dítěte matkou by měl být lékař z oboru gynekologie – porodnictví. Ohledání je povinen se podrobit každý. Při ohledání těla obviněné je důležité zjištění, zda se

¹¹⁷ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 283-285

¹¹⁸ CHMELÍK. Rukověť kriminalistiky. Str. 309-310.

jedná o ženu, která v nedávné době porodila a popřípadě je třeba zachytit stopy porodu.¹¹⁹

Lékařská prohlídka ženy je přesnější, pokud je provedena v co nejkratší možné době po porodu. Tělo ženy se v průběhu těhotenství mění a po porodu jsou na něm jasně patrné změny. Lékař se při ohledání těla obviněné soustředí na jizvy na břiše, ochablost břišních svalů či na jiné změny v dutině břišní. Při gynekologické prohlídce můžou být na rodidlech ženy patrné jizvičky. Na zevní děložní brance zůstávají trvalé jizvy, ale tyto jizvy můžou být způsobeny i z jiného důvodu, například po operacích či vředech. Několik dní po porodu může být v prsních žlázách ženy zjištěná laktace. Delší dobu po porodu je pro lékaře nesmírně těžké zjistit známky porodu, a zjištěné změny v těle ženy můžou být zaměněné s jinými příčinami.¹²⁰

5.2. Znalecký posudek

Znalecký posudek je samostatným důkazním prostředkem, v případě trestního řízení pro vraždu novorozeného dítěte matkou patří znalecký posudek k nejdůležitějším důkazním prostředkům. Posudek vyhotovují znalci. Znalci jsou odborníci zapsaní v seznamu znalců. Znalce přibírá OČTŘ opatřením. Znalec se v trestním řízení přibírá zpravidla proto, že jsou třeba objasnit skutečnosti, ke kterým je zapotřebí odborných znalostí a bez znaleckého posudku by nedošlo ke správnému zhodnocení věci. Zároveň k objasnění takových skutečností nepostačuje odborného vyjádření.¹²¹ Činnost znalců je upravena ve speciálním zákoně č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících a dále ve vyhlášce č. 37/1967 Sb.

V trestním řízení vedené proti obviněné ze spáchání trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou se znaleckým posudkem prokazuje zvláštní duševní stav rodičky. Samotným rozrušením způsobeném porodem jsem se zabývala v kapitole 4.4. Z četné judikatury jasně vyplývá, že pro stanovení, zda žena jednala v rozrušení způsobené porodem, je třeba nechat vyhotovit znalecký posudek znalce porodníka, jelikož se posuzuje průběh těhotenství a stav rodičky při porodu nebo bezprostředně po něm.¹²²

Znalci OČTŘ položí otázky, na které znalec na základě svých odborných znalostí ve znaleckém posudku odpoví. Znalec se může v posudku vyjádřit pouze

¹¹⁹ Ust. § 114 TŘ

¹²⁰ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 289

¹²¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. Str. 432-436

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013

k otázkám, které patří do jeho odborné způsobilosti. Při zpracování posudku neprovádí znalec hodnocení důkazů a nezabývá se ani právním či skutkovým hodnocením věci. Znalec se předvolává k jednání před soudem, kde provádí znalecký posudek svou výpovědí.¹²³ Soud musí znalecký posudek hodnotit stejným způsobem jako každý jiný důkaz, tedy není posudkem bezprostředně vázaný. I posudek znalce podléhá zásadě volného hodnocení důkazů. Soudu sice nepřisluší nahradit odborný znalecký posudek svou vlastní laickou úvahou, ale hodnotí znalecký posudek v souvislosti se všemi skutečnostmi, které mají význam pro posouzení trestného činu. Dále například soud posuzuje, jestli se skutková východiska posudku opírají o skutečnosti náležitě zjištěné v trestním řízení nebo jestli znalec využil soudobou úroveň poznání v daném oboru.¹²⁴ Má-li OČTŘ pochybnosti o správnosti znaleckého posudku, může znalci nařídit, aby posudek opravil nebo přepracoval. Neodstraní-li znalec vady, může soud přibrat jiného znalce.¹²⁵

Zákon ani judikatura nestanovuje jako obligatorní přibrání znalce pro vyšetření duševního stavu pachatelky. Ovšem domnívám se, že psychickou stránkou pachatelky by se měl zabývat i znalec z oboru psychiatrie ve smyslu ust. § 116 TŘ, a to z toho důvodu, že rozrušení způsobené porodem sice vychází z fyziologických procesů při porodu, ale je jím ovlivněna psychika pachatelky. Proto podle mého názoru by měli být přibráni znalci dva, jeden z oboru porodnictví, a druhý z oboru psychiatrie a tyto znalecké posudky by měl OČTŘ hodnotit v souvislosti.

5.3. Výpověď matky

Výpověď obviněné z trestného činu, jako jeden z důkazních prostředků použitelných pro trestní řízení je uveden v demonstrativním výčtu důkazních prostředků v ust. §89 odst. 2 trestního řádu. Výpověď obviněné pak upravují ust. §91 až §95 TŘ. V těchto ustanovení je upraven obecný postup OČTŘ při výsleších, ale i postavení obviněné.¹²⁶

¹²³ CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress. Str.98-99.

¹²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 3. 1972, sp. zn. TsF 1/72

¹²⁵ Ust. § 109 TŘ

¹²⁶ V těchto ustanovení najdeme i povinnosti OČTŘ, které musejí splnit před prvním výsledkem obviněné, jako je například zjištění její totožnosti, majetkových poměrů. Před výsledkem je nutné obviněnou poučit o jejích právech a následcích, pokud by křivě vypovídala. Ovšem trestní právo procesní stojí na zásadě nemo tenetur se ipsum accusare, tedy na zákazu donucování k sebeobviňování. Obviněná tedy nemůže být OČTŘ nucena vypovídat proti sobě. ZAORALOVÁ,

Výpověď ženy, která je obviněná z trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou může v trestním řízení plnit dvě zásadní funkce. Jednak výpověď obviněné slouží jako stěžejní důkazní prostředek a zároveň je i vyjádřením názoru obviněné k obvinění, sdělené jí OČTŘ. Obviněná na rozdíl od svědka nemusí vypovídat nebo vypovídat pouze pravdu. Naopak doznání obviněné k činu nezbavuje OČTŘ povinnosti provést další důkazy a vést celé řízení ke správnému zhodnocení celého skutku.¹²⁷

Výslech obviněné z trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou má určitá specifika, která by měla být při provádění výslechu brána v potaz. Při prvním výslechu, konaném krátce po spáchání trestného činu je totiž největší pravděpodobnost, že obviněná řekne pravdu. Je možné se vyvarovat situaci, kdy si obviněná dopředu nacvičí výpověď. Při provádění výslechu je podstatné od obviněné zjistit několik skutečností, které jsou podstatné pro správné hodnocení trestného činu. Obviněné je důležité položit následující otázky. Kdy měla poslední menstruaci a v které době jí menstruace vynechala, kdy poznala, že je těhotná. Jestli obviněná v těhotenství vyhledala lékaře, pokud ne, tak proč k němu nešla. Jestli obviněná těhotenství tajila, zda se o těhotenství dozvěděl někdo z jejího okolí, rodiny a zejména zda obviněná informovala otce dítěte o svém těhotenství a jak na těhotenství otec dítě reagoval. Důležité jsou též otázky týkající se fyzických změn na těle obviněné, zejména pak jestli a kdy si obviněná všimla vynechání menstruace, zvětšování břicha, prsou, vyplňování boků, zažívacích problémů nebo například kdy se jí začaly objevovat strie nebo kdy si začala všimnout pohybů dítěte. Jestli se na porod a narození dítěte připravovala, zejména zda nakupovala výbavičku nebo byla už v těhotenství přesvědčena, že se dítěte po porodu zbaví. V této souvislosti je důležité, jestliže obviněná uvažovala o umístění dítěte do babyboxu nebo jestli pomýšlela na adopci. Co se týče porodu měla by při výslechu obviněná co nejpodrobněji vylíčit samotný průběh. Kdy začala pociťovat porodní bolesti, jak dlouho trvaly, kde došlo k porodu, kdo byl porodu přítomen, jestli se dítě narodilo hlavičko nebo koncem pánevním, jakým způsobem ona nebo jiná osoba přítomná porodu přerušila pupeční šňůru. Zda dítě po narození jevílo známky života, pokud ne, tak jestli obviněná zjišťovala známky života. Při výslechu je také třeba, aby obviněná popsala fyzickou stránku dítěte, jakou mělo barvu kůže, jestli

Petra. Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. Praha: Leges, 2018. Teoretik. Str. 139-141.

¹²⁷ JELÍNEK, Trestní právo hmotné, Str. 398-399

mělo nehty, bylo potřísněné krví, zdalipak jevílo známky poranění nebo jiné fyzické deformace. Další otázky, které je třeba od obviněné zjistit jsou následující, zda obviněná dítě po porodu ošetřila, odstranila mu blány z obličeje, kam po porodu dítě položila. Dále jakým způsobem dítě usmrtila, kam dala mrtvé tělíčko, kdo jí pomáhal s úklidem po porodu nebo jestli se stop porodu zbavovala sama a za jak dlouho po samotném porodu. Důležitá je i otázka kdy obviněná porodila placentu a jakým způsobem se jí zbavila.¹²⁸

Veškeré tyto otázky pomáhají k objasnění trestného činu a je nezbytné je zjistit co možná nejdříve po usmrcení dítěte, aby nedošlo k jejich zkreslení. Výpověď obviněné se zapisuje do protokolu. Protokol se po ukončení výslechu dá obviněné k přečtení. Obviněná může požádat o doplnění protokolu nebo jeho opravení, aby byl ve shodě s výpovědí.¹²⁹

5.4. Výpověď svědků

Těhotenství je pro pachatelku často velmi obtížné skrýt, a to zejména v pokročilém stádiu těhotenství. Oznámení o podezření ze spáchání trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je velmi často oznamováno formou anonymních udání od sousedů a známých. Oznamovatele trestného činu, pokud je jeho totožnost známá a další osoby, které mohou o věci vědět, musí OČTŘ vyslechnout.¹³⁰

Nejčastějším důkazním prostředkem, je výpověď svědka. Svědkem je osoba odlišná od pachatele, která na vyzvání OČTŘ vypovídá jako svědek o skutečnostech, které svými smysly vnímala. Svědek má vypovídat pouze o skutečnosti, kterou viděl, slyšel atd., a nikoliv vysvětlovat skutečnosti zjištěné jinými důkazy.¹³¹ Každý, kdo je jako svědek předvolán k výpovědi, je povinen se dostavit a vypovídat skutečnosti, které jsou mu známé o trestném činu, pachateli a dalších důležitých okolnostech pro trestní řízení.¹³²

Svědci trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou bývají nejčastěji členové rodiny pachatelky, její partner, známí, popřípadě sousedé nebo kolegové z práce. Příbuzní pachatelky v přímé linii, její sourozenec, osvojenec, osvojitel,

¹²⁸ CHMELÍK. Rukověť kriminalistiky. Str. 312-314

¹²⁹ Ust. § 95 zákona č. 141/1961 Sb., Trestního ř

¹³⁰ KNOBLOCH. Lékařská kriminalistika. Str. 288

¹³¹ Jelínek. Trestní právo procesní. Str. 405-406

¹³² Ust. § 97 TŘ

manžel partner a druh mají právo odepřít výpověď, pokud by svou výpovědí mohli způsobit trestní stíhání sobě nebo osobě příbuzné či blízké.¹³³

OČTŘ provádějící výslech svědka je povinen svědka poučit o jeho právech a upozornit jej na možné důsledky, pokud nebude vypovídat pravdu. Po patřičném poučení je třeba se svědka dotázat na poměr k projednávané věci, ke stranám řízení a případně i na jiné věci důležité k zjištění věrohodnosti svědka. Následně se přistupuje k samotné výpovědi. Výpověď by měla začínat monologickou částí, kdy svědek vypoví svými slovy, co a odkud o šetřené věci ví. Následně se přejde k dialogové části, kdy se může OČTŘ svědka doptat na relevantní otázky vhodné k doplnění výpovědi nebo odstranění rozporů ve výpovědi. Po skončení výpovědi je třeba dát protokol výpovědi svědkovi přečíst a nechat ho jím podepsat.¹³⁴

¹³³ Ust. § 100 TŘ

¹³⁴ SPURNÝ, Joža. Psychologie výslechu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Str. 17-18

6. Podmínky trestní odpovědnosti a její zánik

Trestní odpovědností se rozumí povinnost pachatelky nést následky svého protiprávního jednání. Trestní odpovědnost vznikne při splnění zákonných podmínek, při spáchání protiprávního jednání. Aby mohla být pachatelka trestně odpovědná musí splnit dvě základní podmínky, které musí splnit každý pachatel každého trestného činu. Jsou jimi zákonem určený věk a přičetnost.¹³⁵

6.1. Věk pachatelky

Aby mohla být pachatelka trestně odpovědná je potřeba, aby u ní byl dán patřičný stupeň biologického, psychického a sociálního rozvoje. Tedy musí mít rozpoznávací a určovací schopnosti svého jednání. Tyto schopnosti získáváme postupně v závislosti na dosaženém věku. Nelze říct, že se každá osoba vyvíjí ve všech aspektech stejně, ba právě naopak, každý člověk se rozvíjí individuálně. Ovšem pro OČTŘ by bylo nesmírně složité v každém jednotlivém případě zkoumat, zda je pachatelka trestného činu dostatečně zralá a může rozpoznat a určit své jednání a je tedy trestně odpovědná za konkrétní TČ. Proto je v Trestním zákoníku stanovena jednotná věková hranice pro pachatele všech trestných činů stejně.¹³⁶

Věková hranice trestní odpovědnosti je v ust. §25 TZ stanovena na patnáct let. Pachatelkou trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou může být pouze žena starší patnácti let. Trestní odpovědnost ovšem u pachatelky nastává až dnem následujícím po dovršení patnácti let.

Na pachatelku, která se trestného činu dopustila ve věku od patnácti do osmnácti let, se vztahuje zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Pachatelka je pak označovaná jako mladistvá¹³⁷ a trestný čin, který spáchala označujeme jako provinění.¹³⁸ Přiznání plné svéprávnosti podle OZ nemá na trestní odpovědnost mladistvé pachatelky žádný vliv.¹³⁹ U mladistvé pachatelky je důležité zkoumat, zda v době páchaní provinění dosáhla patřičné rozumové a mravní vyspělosti a mohla rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládnout, mluvíme tak o tzv. relativní trestní odpovědnosti. Bez dostatečné vyspělosti pachatelka není trestně odpovědná. Pokud je zde podezření na

¹³⁵ JELÍNEK, Trestní právo hmotné. Str. 20.

¹³⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str. 366.

¹³⁷ Ust. § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

¹³⁸ Ibidem § 6

¹³⁹ § 37 OZ

nedostatečný mravní a rozumový vývoj pachatelky, je třeba nechat vyhotovit znalecký posudek. K posouzení mravní vyspělosti pachatelky se přibírají dva znalci. Jeden z oboru zdravotnictví, oboru psychiatrie a druhý z oboru psychologie, oba se musí specializovat na dětskou psychiatrii a psychologii.¹⁴⁰

Rozumovou a mravní vyspělost může označit za samostatný znak trestní odpovědnosti u mladistvých, který stojí vedle věku a přičetnosti pachatelky. Nedostatečná mravní a rozumová vyspělost je známkou opožděného rozumového vývoje, a nikoliv duševní poruchy, proto nevyklučuje použití ustanovení o nepřičetnosti.¹⁴¹

6.2. Přičetnost

Přičetnost závisí na duševním stavu pachatelky, její schopnosti chápat význam svého jednání a ovládat jej. Pokud je matka v době svého protiprávního jednání přičetná, je též způsobilá být pachatelkou trestného činu. Trestní zákoník nedefinuje přičetnost, pouze v něm nalezneme důvody, které přičetnost vylučují. Pokud pachatelka není v době spáchání trestného činu přičetná, její stav označujeme jako nepřičetnost, popřípadě zmenšenou přičetnost. Přičetnost se u pachatelky předpokládá, nepřičetnost se musí dokazovat.¹⁴²

6.2.1. Nepřičetnost

Nepřičetností rozumíme stav, kdy pachatelka nemůže rozpoznat protiprávnost svého jednání či nemůže ovládnout své jednání, pro duševní poruchu, kterou trpí v době spáchání trestného činu. Tedy pro stanovení nepřičetnosti musí být splněna podmínka přítomnosti duševní poruchy, která ovlivňuje schopnost rozpoznávací nebo ovládací a je třeba, aby se tak stalo v době spáchání TČ. Pro stav nepřičetnosti postačí, pokud u pachatelky chybí jedna z výše zmíněných schopností, buď schopnost rozpoznávací, tedy rozpoznat protiprávní chování nebo schopnost ovládací, tedy ovládnout své chování.¹⁴³

Duševní poruchou trestní zákoník rozumí duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci, hlubokou poruchu vědomí, mentální retardaci, těžkou asociální poruchu osobnosti či jinou těžkou duševní nebo sexuální odchylku.¹⁴⁴ Duševní

¹⁴⁰ Ust. § 58 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

¹⁴¹ JELÍNEK, Trestní právo hmotné. Str.217-218

¹⁴² Ibidem. Str. 206.

¹⁴³ Ust. § 26 TZ

¹⁴⁴ Ust. § 123 TZ

porucha může mít u pachatelky různou podobu. Duševní porucha může být vrozená, získaná, může být trvalá nebo mít dlouhodobý charakter či být pouze přechodná. Pro hodnocení přičetnosti pachatelky není podstatné zkoumat duševní poruchu z lékařského hlediska, ale pouze zjistit její vliv na spáchaný trestný čin. Duševní porucha u pachatelky, ještě neznamená, že v době spáchání činu byla nepřičetná. Důležité je, aby duševní porucha ovlivnila její duševní stav a pachatelka nebyla schopna rozpoznat či ovládat své jednání a v tomto stavu se dopustila činu.¹⁴⁵

Vyvstanou-li v průběhu trestního řízení pochybnosti o tom, zda byla pachatelka v době spáchání činu přičetná je třeba přibrat dle ust. §105 TZ znalce z oboru psychiatrie, který její duševní stav posoudí ve znaleckém posudku. Na základě znaleckého posudku a dalších skutečností prokázaných v trestním řízení OČTŘ stanoví, zda pachatelka byla přičetná nebo nikoliv.¹⁴⁶

V případě, že se u pachatelky stanoví nepřičetnost, zbavuje to pachatelku trestní odpovědnosti za spáchaný čin. Není-li pachatelka trestně odpovědná, ale je nebezpečná sobě nebo svému okolí, lze jí uložit ochranné opatření.¹⁴⁷ O ochranných opatření se budu blíže zmiňovat v kapitole 7. pojednávající o sankcích.

Stanovení nepřičetnosti pachatelky v době spáchání činu má vliv i na samotné řízení. Není-li pachatelka pro nepřičetnost trestně odpovědná je v přípravném řízení podle ust. §172 odst. 1 písm. e) TŘ trestní stíhání zastaveno. Obdobně se podle ust. §188 odst. 1 písm. c) TŘ postupuje i při předběžném projednání obžaloby. Konstatování nepřičetnosti pachatelky v době jejího protiprávního jednání, u kterého je prokázáno, že jej spáchala pachatelka, je v hlavním líčení podle ust. 226 písm. d) TŘ důvodem pro vydání zprošťujícího rozsudku.¹⁴⁸

Může nastat situace, kdy se u pachatelky rozvine duševní porucha až po spáchání trestného činu a pro tuto duševní poruchu pachatelka nebude schopna chápat smysl trestního řízení. V tomto případě dojde podle ust. §173 odst. 1 písm. c) TŘ v přípravném řízení k přerušení trestního stíhání. Stejně podle ust. 224 odst. 1 TŘ rozhoduje i soud při hlavním líčení.

¹⁴⁵ JELÍNEK. Trestní právo hmotné. Str. 207-208.

¹⁴⁶ Ust. §116 TZ

¹⁴⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, Str. 369.

¹⁴⁸ Protiprávní jednání nepřičetné pachatelky, které by jinak bylo trestným činem, nazýváme tzv. činem jinak trestným. Tento čin je tak díky absenci rozpoznávací nebo ovládací schopnosti beztrestný. JELÍNEK. Trestní právo hmotné. Str. 142.

6.2.2. Zmenšená přičetnost

Na rozdíl od nepřičetnosti je zmenšená přičetnost stav, kdy je u pachatelky v důsledku duševní poruchy podstatně oslabena schopnost rozpoznat protiprávnost jednání nebo takové jednání ovládnout, popřípadě jsou obě schopnosti výrazně zeslabeny.¹⁴⁹ Pokud je pachatelka v době spáchání trestného činu ve stavu zmenšené přičetnosti, nezbavuje ji to trestní odpovědnosti za tento čin. Pouze se díky tomuto zvláštnímu duševnímu stavu volí zvláštní postup vůči pachatelce. Trestní zákoník rozlišuje obligatorní a fakultativní důsledky protiprávního jednání ve stavu zmenšené přičetnosti. Soud přihlédně dle ust. §40 odst. 1 TZ ke zmenšené přičetnosti při stanovení druhu a výměry trestu nebo může fakultativně rozhodnout o uložení ochranného léčení¹⁵⁰, dále může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a současně uložit ochranné léčení¹⁵¹ nebo například upustit od potrestání pachatelky za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence.¹⁵²

6.2.3. Poporodní psychózy

Po porodu se u ženy mohou objevit nejrůznější psychické problémy. Často ženy postihuje nespavost, nechutenství, ale i deprese a úzkosti. V případě genetických predispozic na straně ženy, může těhotenství a porod vyvolat závažnější psychické onemocnění, označované jako poporodní psychózy. Psychózy mohou ohrozit život ženy i dítěte. Poporodní psychózy se v minulosti souhrnně označovali jako laktační psychózy. Tento pojem se v dnešní době již mezi odborníky téměř nepoužívá.¹⁵³

Nejnáchylnější jsou k poporodním psychózám prvorodičky. Na poporodní psychózy má též nemalý vliv hormonální nerovnováha způsobená porodem, ale i spánková deprivace při velmi dlouhém a náročném porodu. Je třeba zmínit i vliv genetických predispozic ženy. Poporodní psychózy se nejčastěji vyskytují u žen, které trpí psychickým onemocněním jako je schizofrenie, bipolární porucha atd.

¹⁴⁹ Ust. § 27 TZ

¹⁵⁰ Ust. § 99 odst. 2 písm. a) TZ

¹⁵¹ Ust. § 40 odst. 2 TZ

¹⁵² Ust. § 47 TZ

¹⁵³ TAKÁCS, Lea, SOBOTKOVÁ, Daniela a Lenka ŠULOVÁ, ed. Psychologie v perinatální péči: praktické otázky a náročné situace. Praha: Grada, 2015.Str. 75.

nebo u žen, které mají tato onemocnění v rodině a je tedy u nich dána větší genetická tendence k těmto psychickým onemocněním.¹⁵⁴

V případě poporodních psychóz ztrácí matka kontakt s realitou, přestává vnímat své okolí, popřípadě vnímá realitu zkresleně. Žena častokrát trpí halucinacemi. U žen se může objevovat změna chování a změny nálad. Vlivem poporodní psychózy může u ženy docházet k sebepoškozování, a dokonce i k sebevraždě. Mnohdy se žena uchyluje k násilí vůči jejímu okolí a velmi často vůči novorozenci. V důsledku poporodní psychózy žena nemusí jednat se záměrem dítěti ublížit. Psychózy často vedou k zanedbání péče o novorozené dítě, které má za následek vážné ohrožení života dítěte nebo dokonce i jeho smrt.¹⁵⁵

Poporodní psychóza může po porodu nastoupit jako chronické pokračování psychické nemoci, která se u ženy objevila již dříve nebo jako akutní duševní stav, který se objevuje velmi krátce po porodu. Často mají formu mánie, těžké deprese či se vyznačují silnými změnami nálad. První příznaky poporodní psychózy se objevují krátce po porodu a mohou trvat i několik týdnů.¹⁵⁶ I přesto, že se poporodní psychózy u žen objevují velmi zřídka, troufám si tvrdit, že by OČTŘ v případě spáchání TČ vraždy novorozeného dítěte matkou měli zjišťovali přítomnost psychóz u pachatelky. Poporodní psychózy mohou negativně ovlivnit přičetnost pachatelky v době protiprávního jednání. Pod jejich vlivem může být pachatelka nepřičetná či být ve stavu zmenšené přičetnosti. K posouzení existence poporodních psychóz je třeba nechat vyhotovit znalecký posudek.

6.2.4. Užití návykových látek

Lze si přestavit situaci, kdy pachatelka před spácháním TČ užije návykové látky a pod jejich vlivem se dopustí protiprávního jednání. Demonstrativní výčet návykových látek obsahuje ust. §130 TZ. Návykovou látkou se podle tohoto ustanovení TZ rozumí „*alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování*“.

Při posuzování trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, která je spáchala pod vlivem návykových látek, je třeba zjistit jaký byl duševní stav

¹⁵⁴ JONES, Ian; CHANDRA, Prabha S; DAZZAN, Paola. Bipolar disorder, affective psychosis, and schizophrenia in pregnancy and the post-partum period. *The Lancet*. Roč. 384, čís. 9956, s. 1789–1799. dostupné online: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(14\)61278-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(14)61278-2/fulltext)

¹⁵⁵ Ibidem. str. 1789–1790

¹⁵⁶ Ibidem. s. 1790–1791

pachatelky před požitím návykové látky. A jaký vliv měla aplikace návykové látky na duševní stav pachatelky. Je možné si představit dvě situace posuzování vlivu návykové látky na duševní stav pachatelky.

V prvním případě se přičetná žena před porodem přivede užitím návykové látky do stavu nepřičetnosti, v úmyslu usmrtit své dítě. V takovém případě by byla pachatelka odpovědná za úmyslný trestný čin. Trestní odpovědnost pachatelky se posuzuje v době, než se uvedla do stavu nepřičetnosti.¹⁵⁷ Avšak v tomto případě považují za problematické právní posouzení takového trestného činu. Nerozvinulo by se u pachatelky, jednající pod vlivem návykové látky, rozrušení způsobené porodem, dopustila by se TČ vraždy na dítěti mladším 15 let a její čin by se posoudil dle ust. § 140 odst. 3 písm. c) TZ. Ovšem nelze vyloučit případ, kdy se pachatelka v úmyslu spáchat trestný čin úmyslně přivede do stavu nepřičetnosti, ale zároveň se u ní pod vlivem okolností rozvine rozrušení způsobené porodem. V takovém případě je třeba její jednání hodnotit dle ust. § 142 TZ. Jak už bylo řečeno judikatura se kloní k závěru, že není podstatné, zda se pachatelka rozhodla usmrtit dítě ještě před porodem. Důležité je zjistit, zda jednala v rozrušení způsobené porodem či nikoliv. I v případě užití návykových látek je nutné nechat vyhotovit znalecký posudek, na jehož základě soud rozhodne.¹⁵⁸

Ve druhém případě se pachatelka, byť z nedbalosti přivede požitím návykové látky do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu se dopustí protiprávního jednání.¹⁵⁹ Toto protiprávní jednání, tzv. kvazidelikt, by za jiných okolností naplňovalo znaky TČ. Pachatelka je odpovědná za jednání spočívající v uvedení se do stavu nepřičetnosti.¹⁶⁰ Pachatelce je podle ust. § 360 odst. 1 TZ možné uložit trest odnětí svobody ve výši tří až deseti let. Ovšem spáchá-li čin jinak trestný, za který TZ stanoví trest mírnější, je pachatelce uložen mírnější trest. V ust. § 142 je stanoven trest odnětí svobody ve výši tří až osmi let.

Vlivem dlouhodobého užívání návykových látek se může u pachatelky jejich vlivem objevit duševní porucha. Díky které může mít pachatelka oslabenou schopnost rozpoznávací nebo ovládací, popřípadě některá či obě ze schopností mohou vymizet. Tak by se pachatelka posuzovala jako nepřičetná či se zmenšenou přičetností a nebyla by trestně odpovědná.

¹⁵⁷ JELÍNEK, Trestní právo hmotné. Str. 212.

¹⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 1. 1974 sp. zn. 7 To 45/73

¹⁵⁹ Ust. § 360 odst. 1 TZ

¹⁶⁰ JELÍNEK, Trestní právo hmotné. Str.213

Rozrušení způsobené porodem nelze zaměňovat s nepřičetností či se zmenšenou přičetností. Vždy je nutné posoudit duševní stav pachatelky na základě znaleckého posudku. Ještě složitější považují případy, kdy se pachatelka dopustí TČ pod vlivem návykových látek. Zvláště náročné pro OČTR, považují dokazování vlivu návykových látek na chování pachatelky v případě, že TČ vyjde najevo po delší době.

6.3. Zánik trestní odpovědnosti

Po spáchání trestného činu, mohou nastat okolnosti, díky nimž zaniká trestní odpovědnost pachatelky, a tím i právo státu na její potrestání. Tyto okolnosti musí obligatorně nastat po spáchání TČ, ale dříve, než je o něm pravomocně rozhodnuto. Aby se mohlo mluvit o zániku trestní odpovědnosti pachatelky za spáchaný čin, musí se jednat o čin trestný, který by odůvodňoval vyvození důsledků pro jeho spáchání vůči pachatelce. Následkem zániku trestní odpovědnosti nelze proti pachatelce zahájit trestní stíhání, popřípadě v již započatém stíhání pokračovat. OČTR musejí k zániku trestní odpovědnosti přihlížet z úřední povinnosti. K obecným důvodům zániku trestní odpovědnosti uvedené v TZ, řadíme promlčení a učiněnou lítost, která je ovšem možná jen u taxativně vyjmenovaných TČ v ust. §33 TZ, ke kterým trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou nepatří.¹⁶¹

6.3.1. Promlčení

Promlčením zaniká trestní odpovědnost uplynutím stanovené doby. TZ stanoví dobu, jejímž uplynutím zaniká trestní odpovědnost pachatelky za spáchaný TČ. Ust. § 34 TZ rozlišuje promlčecí doby podle horních hranic trestní sazby trestu odnětí svobody. Spáchá-li pachatelka trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou, lze ji uložit trest odnětí svobody v délce od tří do osmi let. Aby mohlo dojít k promlčení tohoto TČ, musí uplynout promlčecí doba deseti let od spáchání činu.¹⁶² V případě mladistvé pachatelky je promlčecí doba v délce tří let od spáchání provinění.¹⁶³

Příčiny promlčení trestní odpovědnosti pachatelky jsou obzvláště hmotně právní. Postupem času slábne potřeba potrestat pachatelku, jelikož škodlivost TČ se časem zmenšuje a jednak opožděné potrestání pachatelky již neplní svůj účel.

¹⁶¹ JELÍNEK, Trestní právo hmotné. Str. 352-353.

¹⁶² Ust. § 34 odst. 1 písm. c) TZ

¹⁶³ Ust. § 8 odst. 1 písm. c) Zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Nespáchá-li pachatelka v běhu promlčecí doby jiný TČ, má se za to, že se polepšila. K procesním důvodům promlčení patří obtíže při získávání důkazů nebo dokonce takové důkazy nelze vůbec opatřit.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, str. 452.

7. Trestní sankce

TZ vychází z dualismu trestních sankcí. Dospělé pachatelce je možné uložit trest nebo ochranné opatření. Oba dva typy trestních sankcí je možné uložit samostatně či vedle sebe, tak aby bylo co nejlépe dosaženo účelu trestu.¹⁶⁵ Naopak zákon o soudnictví ve věcech mládeže je založen na monismu trestných sankcí. Mladistvé pachatelce je možné uložit pouze opatření za spáchané provinění.¹⁶⁶

Rozhodnout o vině a trestu může pouze soud.¹⁶⁷ K řízení, proti obžalované ze spáchaní trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, je věcně příslušným v prvním stupni krajský soud.¹⁶⁸ Místně příslušným je soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán. Není-li možné zjistit místo činu, popřípadě byl TČ spáchán v cizině, je místně příslušný soud, v jehož obvodu obviněná bydlí, pracuje či se zdržuje. Nelze-li zjistit ani tato místa nebo jsou v cizině, je místně příslušný soud, v jehož obvodu TČ vyšel najevo.¹⁶⁹ Řízení proti mladistvé pachatelce koná soud pro mládež. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže též stanoví odlišné podmínky určení místní příslušnosti soudu.¹⁷⁰ V další části své práce se budu věnovat pouze trestům a ochranným opatřením, které je možné uložit dospělé pachatelce.

7.1. Tresty

Pachatelce je možné uložit trest jen za spáchaný trestný čin a pouze takový trest, který je uveden v zákoně. Stejně tak pouze zákon stanoví podmínky pro uložení trestu.¹⁷¹ Trest je následkem protiprávního jednání a měl by být přiměřený povaze spáchaného TČ. Na základě zásady personality trestu, může trest postihnout výhradně pachatelku trestné činnosti. Trest na rozdíl od ochranného opatření musí obsahovat i negativní hodnocení pachatelky a společenské odsouzení jak pachatelky, tak i jejího protiprávního jednání. Soud při ukládání trestu musí dbát obecných zásad pro ukládání trestních sankcí, kterými jsou například zásada humanismu nebo zásada subsidiarity přísnější trestní sankce, ale rovněž i zásada zákonitosti či přiměřenosti atd.¹⁷²

¹⁶⁵ Ust. § 36 TZ

¹⁶⁶ Ust. § 10 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

¹⁶⁷ Čl. 90 zákona č. 1/1993 Sb. Ústavy ČR

¹⁶⁸ Ust. § 17 TŘ

¹⁶⁹ Ust. § 18 TŘ

¹⁷⁰ Ust. § 36 a 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

¹⁷¹ Podle zásady *nulla poena sine lege*, obsažené také v čl. 39 LZPS.

¹⁷² ŠÁMAL, Trestní právo hmotné, Str.301-305.

Dále je třeba, aby soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédl zejména k povaze a závažnosti trestného činu, k osobním, rodinným a majetkovým poměrům pachatelky. Mimo jiné je třeba vzít v potaz její dosavadní způsob života, její chování po spáchání TČ, zda se snažila zabránit škodlivému následku trestného činu a k možnostem nápravy pachatelky.¹⁷³ Dále je nutné přihlédnout i polehčujícím a přitěžujícím okolnostem a k době, která uplynula od spáchání TČ, protože jen včas uložený trest je trestem účelným.¹⁷⁴

Zákon jako polehčující okolnost uvádí například situaci, kdy pachatelka spáchá TČ pod vlivem tíživé životní situace, kterou si sama nezpůsobila, dále pokud pachatelka TČ sama oznámí úřadům nebo pokud napomáhá OČTR při objasnění své trestní činnosti. Také pachatelce může jako polehčující okolnost svědčit například podlehnutí nátlaku ze strany rodiny a partnera, aby se pachatelka dítěte po porodu zbavila. Co ovšem nelze brát jako polehčující okolnost je rozrušení způsobené porodem, a to z důvodu, že rozrušení způsobené porodem je zákonným znakem trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, proto není polehčující okolností ve smyslu ust. §41 písm. b) TZ. Samotné rozrušení způsobené porodem jako zákonný znak podmiňuje použití privilegované skutkové podstaty, nelze ho tak brát i jako polehčující okolnost.¹⁷⁵

Soud na druhou stranu přihlíží i k přitěžujícím okolnostem, které demonstrativně TZ vyjmenovává v ust. §42. V případě spáchání trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou si lze představit situaci, kdy pachatelka usmrtí své novorozené dítě s rozmyslem a po přechozím uvážení. Dále například zvlášť surovým a trýznivým způsobem nebo byla-li pachatelka již v minulosti za tento TČ odsouzena.

Trestní zákoník v ust. §14 dělí trestné činy na zločiny a přečiny. Zločiny pak na zločiny a zvlášť závažné zločiny, u kterých je trestná i příprava. Jelikož za vraždu dítěte matkou lze pachatelce uložit trest odnětí svobody přesahující pět let, řadíme tento trestný čin do kategorie zločinů. Proto příprava vraždy dítěte matkou trestná není.¹⁷⁶ Ovšem pokus tohoto trestného činu je dle ust. §21 odst. 2 TZ trestný podle stejné trestní sazby, jako dokonaný TČ.

¹⁷³ Ust. § 39 odst. 1 TZ

¹⁷⁴ Ust. § 39 odst. 3 TZ

¹⁷⁵ Ust. §39 odst. 4 TZ

¹⁷⁶ Ust. §20 odst. 2 TZ

TZ v ust. §52 taxativně vyjmenovává tresty, které lze obviněné uložit. Trest odnětí svobody, ve všech jeho formách (nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem¹⁷⁷), je ale také jediným trestem, který je možné pachatelce uložit za vraždu dítěte matkou.

7.1.1. Nepodmíněný trest odnětí svobody

Nepodmíněný trest odnětí svobody je univerzálním trestem, který je možné uložit za všechny spáchané trestné činy. Je tedy trestem, který je v každé skutkové podstatě, u každého trestného činu ve zvláštní části TZ.

Zákon stanoví v ust. §142 trestní sazbu tři až osm let trestu odnětí svobody. Soud může za určitých okolností trestní sazbu pachatelce mimořádně snížit pod dolní hranici zákonné trestní sazby. Snížení přichází u pachatelky v úvahu, pokud má soud vzhledem k okolnostem případu a poměrům pachatelky za to, že by stanovení trestní sazby uvedené v zákoně, bylo pro pachatelku nepřiměřeně přísné a nápravy pachatelky lze dosáhnout i trestem kratšího trvání.¹⁷⁸ Takto může soud pachatelce uložit trest odnětí svobody s dolní hranicí v minimální výměře jednoho roku.¹⁷⁹ Mimořádné snížení trestu odnětí svobody přichází u pachatelky také v úvahu, pokud je vedeno řízení pro pokus vraždy novorozence dítěte matkou. Pokus o dokonání TČ je trestný podle stejné trestní sazby jako dokonání TČ. Avšak má-li soud za to, že vzhledem k závažnosti pokusu by bylo uložení při použití trestní sazby stanovené za dokonání TČ pro pachatelku nepřiměřeně přísné, může snížit trestní sazbu. V tomto případě není vázán minimální mezí trestní sazby stanovené v ust. §58 odst. 3 písm. c) TZ.¹⁸⁰

Spáchá-li pachatelka TČ ve stavu zmenšené přičetnosti, který si ani z nedbalosti nepřivodila užitím návykových látek, může soud snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a zároveň uložit ochranné léčení. Musí však být předpoklad, že takto snížený trest a uložení ochranného léčení bude pro pachatelku vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu dostačující možností nápravy.¹⁸¹

Nepodmíněný trest odnětí svobody je nejpřísnějším trestem, který pachatelka od října roku 2017 vykonává ve dvou typech věznic, a to s ostrahou a se

¹⁷⁷ Ust. §52 odst. 2 TZ

¹⁷⁸ Ust. §58 odst. 1 TZ

¹⁷⁹ Ust. §58 odst. 3 písm. c) TZ

¹⁸⁰ Ust. §58 odst. 5 TZ

¹⁸¹ Ust. §40 TZ

zvýšenou ostrahou. Soud pachatelku zařadí do věznice se zvýšenou ostrahou, pokud jí uloží trest v horní hranici trestní sazby osmi let nebo pokud v posledních pěti letech uprchla či se pokusila uprchnout z vazby nebo z výkonu trestu, popřípadě ze zabezpečovací detence. Jinak pachatelka vykoná uložený trest ve věznici s ostrahou.¹⁸²

Soud může nepodmíněný trest odnětí svobody pachatelce na potřebnou dobu dle ust. §322 TŘ odložit. Odložení trestu přichází v úvahu zejména tehdy vyžaduje-li to zdravotní stav pachatelky. V souvislosti s porodem se u pachatelky mohou rozvinout poporodní psychózy o kterých jsem se zmiňovala v kapitole 0. Ty mohou mít lehčí formu nebo také těžší, kdy je vhodné hospitalizovat pachatelku ve zdravotnickém zařízení.

7.1.2. Podmíněný trest odnětí svobody

Podmíněný trest odnětí svobody lze pachatelce trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou uložit jen za předpokladu, že soud stanoví trest v dolní hranici trestní sazby tří let a jestliže je to vhodné k poměrům pachatelky. Je třeba přihlídnout k předchozímu životu pachatelky, prostředí, ve kterém žije, rodinným poměrům, ale také k okolnostem případu. Soud tak musí mít vzhledem ke shora uvedenému za to, že k převýchově pachatelky postačí podmíněný trest a účelu trestu bude dosaženo bez jeho výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Rozhodnutí soudu, že postačí k nápravě pachatelky podmíněné odsouzení se tak musí opírat o náležitě zjištěné skutečnosti týkající se života pachatelky.¹⁸³

Podstata podmíněného trestu odnětí svobody spočívá v tom, že soud vynese rozsudek odsuzující pachatelku k trestu odnětí svobody, ale zároveň trest pod podmínkou odloží. Podmínka spočívá v tom, že po dobu zkušební doby povede pachatelka řádný život a vyhoví podmínkám stanoveným v odsuzujícím rozsudku.¹⁸⁴ Ty spočívají především v určitých omezení, která pachatelka musí po celou zkušební dobu dodržovat. Jde například o povinnost podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách a dalších povinnostech uvedených v ust. §48 odst. 4 TZ.

Zkušební dobu může soud dle ust. §82 odst. 1 TZ stanovit na jeden rok až pět let, zkušební doba počíná běžet od právní moci odsuzujícího rozsudku. Při

¹⁸² Ust. § 56 odst. 1 TZ

¹⁸³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1971 sp. zn. 2 Tz 108/71

¹⁸⁴ ŠÁMAL, Trestní právo hmotné, Str. 323-324.

stanovení délky zkušební doby soud přihlíží ke stejným hlediskům, jako při výměře trestu.

Soud v průběhu zkušební doby v pravidelných intervalech, minimálně jedenkrát za šest měsíců, zjišťuje, zda pachatelka vede řádný život a dodržuje veškerá omezení, která jí byla uložena v odsuzujícím rozsudku.¹⁸⁵

Vede-li pachatelka po celou dobu zkušební doby řádný život a plní povinnosti jí uložené, soud po skončení zkušební doby vysloví v usnesení, že se pachatelka osvědčila. V opačném případě může soud nad pachatelkou stanovit dohled, přiměřeně prodloužit zkušební dobu, stanovit jí další povinnosti obsažené v ust. §48 odst. 4 TZ, popřípadě i rozhodnout, o výkonu trestu. Soud tak učiní, pokud je zjevné, že podmíněně odsouzení nenaplňuje účel trestu.¹⁸⁶

Výhodou podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody je to, že po vyslovení osvědčení pachatelky, se na ní hledí jako by nebyla odsouzena. Tato fikce nastává právní mocí usnesení o osvědčení pachatelky.¹⁸⁷ Takto zahlazené odsouzení se ani neuvádí ve výpisu Rejstříků trestů, což může pachatelce pomoci při hledání zaměstnání.¹⁸⁸

Alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je podmíněný trest odnětí svobody s dohledem. Pro jeho stanovení platí stejné podmínky, jako pro podmíněně odsouzení pachatelky bez dohledu. Rozdíl mezi těmito dvěma tresty spočívá v dohledu nad pachatelkou. Dohled nad pachatelkou nařídí soud, pokud je třeba sledovat a kontrolovat její chování a poskytnout jí potřebnou pomoc, zejména tehdy, když před spácháním TČ nevedla řádný život.¹⁸⁹

Dohled vykonává úředník Probační a mediační služby, který při pravidelném kontaktu s pachatelkou sleduje a kontroluje její chování a zároveň jí též pomáhá s vedením řádného života.¹⁹⁰

7.2. Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou vedle trestů druhou kategorií trestních sankcí. Na rozdíl od trestů mají pouze preventivní povahu. Ochranná opatření tak nevyjadřují společenské odsouzení pachatelky a spáchaného TČ a jsou zcela nezávislá na vině pachatelky. Další odlišností je, že ochranná opatření lze uložit i trestně

¹⁸⁵ Ust. § 329 odst. 2 TR

¹⁸⁶ Ust. § 83 TZ

¹⁸⁷ Ust. § 83 odst. 4 TZ

¹⁸⁸ Ust. § 13 odst. 1 zákona č. 269/1997 Sb., o Rejstříku trestů

¹⁸⁹ Ust. § 84 TZ

¹⁹⁰ ŠÁMAL, Trestní právo hmotné, Str. 331.

neodpovědné pachatelce, tedy nepřičetné pachatelce nebo pachatelce, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku. Potřebnost uložení ochranného opatření závisí na nutnosti léčení a výchovy pachatelky.¹⁹¹

Ochranné opatření může být uloženo samostatně, společně s trestem, popřípadě i vedle trestu.¹⁹² Na rozdíl od trestů není v zákoně určena doba trvání ochranných opatření. Jejich délka se odvíjí od míry potřeby a závisí na výsledcích opatření. Pachatelka je z opatření soudem propuštěna, pokud pominou důvody jeho uložení. Výkon ochranného opatření se na rozdíl od trestů nepromlčuje, nemůže být zahlazeno ani prominuto milostí prezidenta. Pachatelce trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou lze uložit opatření ochranného léčení nebo opatření zabezpečovací detence.¹⁹³

7.2.1. Ochranné léčení

Hlavním účelem ochranného léčení je jednak individuální prevence společnosti před pachatelkou, ale na druhé straně i terapeutické působení na pachatelku s cílem jejího vyléčení. Ochranné léčení se pachatelce uloží obligatorně, pokud spáchala čin jinak trestný, ale pro nepřičetnost není trestně odpovědná a její pobyt na svobodě je pro společnost nebezpečný. Dále soud uloží pachatelce obligatorně ochranné léčení, nacházela-li se v době spáchání TČ ve stavu zmenšené přičetnosti, pokud je zde předpoklad, že při uložení ochranného léčení a současně i trestu odnětí svobody se účelu trestu dosáhne v kratší době. Pokud pachatelka spáchá TČ pod vlivem duševní poruchy, která ale není takové intenzity, aby se její stav dal posoudit jako zmenšená přičetnost, soud uloží obligatorně ochranné léčení. Je-li předpoklad, že ochranné léčení zajistí nápravu pachatelky lépe než trest odnětí svobody. V tomto případě je zároveň upuštěno od potrestání pachatelky. Fakultativně je možné pachatelce uložit ochranné léčení ve dvou případech. Za první, je-li TČ spáchán pachatelkou pod vlivem duševní poruchy, ale nedojde k upuštění od potrestání. V takovém případě soud uloží ochranné léčení vedle trestu odnětí svobody. A za druhé, pokud pachatelka spáchá TČ v souvislosti s užíváním návykových látek a pod jejich vlivem.¹⁹⁴

Ochranné léčení nelze uložit pachatelce automaticky, ale soud musí zkoumat její nebezpečnost pro společnost. Nestačí, pokud je pachatelka nepřičetná,

¹⁹¹ ŠÁMAL, Trestní právo hmotné, Str. 414-415.

¹⁹² Ust. § 97 TZ

¹⁹³ ŠÁMAL, Trestní právo hmotné, Str.417-419.

¹⁹⁴ Ibidem, 420-421.

její pobyt na svobodě musí být pro společnost nebezpečný, musí být vysoce pravděpodobné, že pachatelka v budoucnu ohrozí zájmy chráněné trestním zákonem. A to z důvodu, že právě hrozba opakování trestné činnosti, je příčinou omezení osobní svobody pachatelky.¹⁹⁵

Podle povahy nebezpečnosti pachatelky, v závislosti na jejím zdravotním stavu, může soud uložit ochranné léčení buď ve formě ambulantního léčení nebo ústavního léčení. Mezi těmito formami platí princip subsidiarity, nelze dosáhnout účelu ochranného léčení ambulantní formou, nařídí soud formu ústavní.¹⁹⁶

Pokud je pachatelce uloženo ochranné léčení vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, vykonává pachatelka ochranné léčení po nástupu trestu ve věznici. Jestli není ve věznici možné vykonat ústavní ochranné léčení, vykoná ho pachatelka zpravidla před nástupem k výkonu trestu, pokud je to vhodné k dosažení účelu trestu. Ambulantní ochranné léčení, vykoná pachatelka až po skončení nepodmíněného trestu odnětí svobody, jestliže jeho výkon nelze uskutečnit ve věznici.¹⁹⁷

Ústavní ochranné léčení může soud nařídít pouze na dva roky. Soud může ovšem před uplynutím dvou let, ochranné léčení prodloužit. Nejdéle však o další dva roky.¹⁹⁸

7.2.2. Zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence je subsidiárním opatřením k ochrannému léčení. Soud uloží pachatelce zabezpečovací detenci, pokud je předpoklad, že ochranné léčení nepostačí k ochraně společnosti. Zabezpečovací detenci lze uložit pachatelce činu jinak trestného, který by naplnil znaky zločinu, pokud pachatelka není pro nepřičetnost trestně odpovědná a její pobyt na svobodě je pro společnost nebezpečný. V tomto případě soud uloží pachatelce zabezpečovací detenci obligatorně, jeli splněna podmínka, že nepostačí uložení ochranného léčení. Dále soud uloží pachatelce zabezpečovací detenci obligatorně, pokud spáchala vraždu novorozeného dítěte ve stavu zmenšené přičetnosti či pod vlivem duševní poruchy, která nedosahuje takové intenzity, aby ovlivnila přičetnost pachatelky, pokud zabezpečovací detence zajistí ochranu pachatelky lépe než trest. V tomto případě soud upustí od potrestání pachatelky. Fakultativně uloží soud pachatelce

¹⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 20. 8. 1973 sp. zn. 6 To 22/73

¹⁹⁶ Ust. § 99 odst. 4 TZ

¹⁹⁷ Ust. § 99 odst. 4 TZ

¹⁹⁸ Ust. § 99 odst. 6 TZ

zabezpečovací detenci při spáchání TČ činu vraždy novorozeného dítěte matkou, pokud jej spáchá pod vlivem duševní poruchy a její pobyt na svobodě je nebezpečný. Dále soud fakultativně uloží pachatelce zabezpečovací detenci, jestliže spáchá opakovaně zločin pod vlivem návykové látky, ač již v minulosti byla pro zločin spáchaný pod vlivem návykové látky odsouzena. V tomto případě soud přihlédne k dosavadnímu životu pachatelky a potřebnosti uložení zabezpečovací detence.¹⁹⁹

Soud může zabezpečovací detenci uložit samostatně či vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu, spravovaném Vězeňskou službou. V ústavu je zvláštní ostraha a jsou v něm uplatňovány léčebné, psychologické, vzdělávací a další programy.²⁰⁰

Délka trvání zabezpečovací detence není zákonem nijak omezena. Zabezpečovací detence trvá, dokud to vyžaduje zájem společnosti. Jediná podmínka časového omezení zabezpečovací detence je uvedena v ust. §100 odst. 5 TZ, a to povinnost soudu, nejméně jedenkrát za 12 měsíců u dospělé pachatelky přezkoumat, zda nadále trvají důvody zabezpečovací detence. Zabezpečovací detence se může v průběhu změnit na ochranné léčení²⁰¹, pomine-li důvod jejího uložení, popřípadě může soud upustit od jejího výkonu.²⁰²

¹⁹⁹ Ust. § 100 odst. 2 TZ

²⁰⁰ Ust. § 100 odst. 4 TZ

²⁰¹ Ust. § 100 odst. 6 TZ

²⁰² Ust. § 100 odst. 7 TZ

8. Komparace se zahraniční právní úpravou

Pro srovnání právní úpravy trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou jsem si vybrala pět evropských zemí, které vycházejí ze stejné právní kultury. Jedná se zejména o země, se kterými máme společné hranice. Pro zajímavost krátce zmíním i právní úpravu vraždy novorozeného dítěte matkou ve Švýcarsku, a to zejména pro specifický trest, který je možné ve Švýcarsku matce uložit. V následujících podkapitolách se zaměřím na právní úpravu tohoto TČ na Slovensku, v Německu, v Rakousku, v Polsku a ve Švýcarsku.

8.1. Slovenská právní úprava

Trestní právo hmotné Slovenské republiky je upraveno od 1.1.2006 v zákoně č. 200/2005 Z.z. Trestním zákoně. Trestní zákon je rozdělen do třech částí. Skutkové podstaty trestných činů upravuje část druhá Trestního zákona. Její systematika je velmi podobná druhé části TZ. Na prvním místě stojí ochrana života a zdraví člověka, jeho osobní svoboda, nedotknutelnost a čest.²⁰³

Trestný čin vraždy novorozeného dítěte je ve slovenském trestním právu upraven v ust. §146 zákona č. 200/2005 Z.z. Trestního zákona. Zařazený je ve druhé části, první hlavy, v prvním díle zákona č. 200/2005 Z.z., kde jsou zakotveny skutkové podstaty trestných činů proti životu a zdraví. Ust. §146 zákona č. 200/2005 Z.z. chrání život novorozeného dítěte před jeho usmrcením již v průběhu porodu. Stejně jako v české právní úpravě, může tento TČ spáchat pouze matka novorozeného dítěte. Slovenská právní úprava vyžaduje úmyslné jednání matky, které může spočívat jak v konání, tak i v opomenutí konat, jelikož ust. §122 zákona č. 200/2005 Z.z. stanoví, že konáním se rozumí i opomenutí konání, ke kterému byla pachatelka podle okolností a svých osobních poměrů povinna.

Stejně jako v českém trestním právu slovenský trestní zákoník v ust. §17 stanoví, že je třeba ke spáchání trestných činů úmysl, pokud zákon nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou je i na Slovensku považován za privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy, zakotvené v ust. § 145 zákona č. 200/2005 Z.z. Zákonodárce na Slovensku tak zohlednil zvláštní duševní stav matky, způsobený porodem. Matka musí usmrtit své novorozené dítě v rozrušení způsobené porodem. Z důvodu, že slovenský trestní zákon vychází ze zákona č. 140/1960 Sb., lze k definování rozrušení

²⁰³ Zákon č. 200/2005 Z.z. Trestní zákon [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#cast2>

způsobené porodem použít judikaturu z období Československé republiky, kterou jsem uváděla v kapitole 4.4.

Skutková podstata slovenské právní úpravy vraždy novorozeného dítěte matky se tedy neliší od české právní úpravy. Jediný rozdíl je v délce trestní sazby. Matka, která v rozrušení způsobené porodem usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm bude na Slovensku potrestána trestem odnětí svobody na čtyři až osm let. Dolní hranice trestní sazby je tak o rok vyšší, než je tomu v České republice. Horní je stejná jako u nás, tedy osm let.²⁰⁴

Se Slovenskem máme společnou historii, kulturu, ale i právní vývoj. Současný trestní zákon Slovenské republiky vychází ze stejného právního předpisu, jako náš TZ. Proto se právní úprava vraždy novorozeného dítěte matkou v obou zemích téměř neliší. Jedinou odlišnost je možné spatřovat v délce trestu odnětí svobody za spáchání zmiňovaného TČ, jak jsem již uvedla výše. Rozdílnost délky trestní sazby někteří autoři připisují častějšímu páchání trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou na Slovensku, než je tomu v České republice.²⁰⁵

8.2. Německá právní úprava

Německo je jednou ze zemí, kde v současné době trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou upravený není. Do roku 1998 tomu bylo jinak. Trestní zákoník Spolkové republiky Německo obsahoval ve svém ustanovení §217 odst. 1 právní úpravu zabití novorozeného dítěte matkou s tím že, matka, která zabila své nelegitimní dítě při porodu nebo hned po něm, byla potrestána trestem odnětí svobody alespoň na tři roky. Zvláštností bylo, že ještě na konci 20. století bylo rozlišováno mezi manželským a nemanželským dítětem. U nás přestal zákonodárce rozlišovat mezi manželskými a nemanželskými dětmi téměř o půl století dříve. Předmětem útoku podle ust. §217 německého trestního zákoníku muselo být nemanželské novorozené dítě. Nemanželským dítětem bylo takové dítě, které se narodilo nesezdaným rodičům. V případě, že se matka za otce dítěte provdala v průběhu těhotenství, tedy než dítěte porodila, stalo se dítě manželským. Tento trestný čin tak mohla spáchat pouze svobodná matka. Zákonodárce zřejmě předpokládal, že svobodná matka bude náchylnější ke spáchání tohoto trestného činu. Stejně protiprávní jednání matky, žijící v manželství, bylo kvalifikováno jako

²⁰⁴ Ust. § 146 zákona č. č. 200/2005 Z.z. Trestního zákona [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#cast2>

²⁰⁵ TAUCHEN. Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes. Str. 213.

trestný čin zabití dle ust. §212 německého trestního zákona. Podle ust. §217 odst. 1 německého trestního zákoníku, mohla být svobodná matka potrestána trestem odnětí svobody alespoň na tři roky. Trestní zákoník tedy neobsahoval horní hranici trestu odnětí svobody. V případě polehčujících okolností stanovil druhý odstavec ust. §217 trest odnětí svobody v délce šesti měsíců až pěti let.²⁰⁶

Na rozdíl od české právní úpravy, v ust. §217 německého trestního zákona nebyl nijak vyjádřen zvláštní duševní stav svobodné matky, který podmiňoval použití této právní úpravy. Namísto toho byl ve skutkové podstatě specifikován pouze časový úsek, ve kterém mohlo ke spáchání TČ dojít, a to při porodu nebo hned po něm.

Ke dni 1.4.1998 bylo ustanovení upravující zabití novorozeného nemanželského dítěte zrušeno. V současnosti je usmrcení novorozeného dítěte kvalifikováno podle ust. §212 německého trestního zákoníku jako trestný čin zabití. V takovém případě je možné uložit pachatelce trest odnětí svobody ve výši minimálně pěti let a ve zvlášť těžkých případech dokonce trest odnětí svobody na doživotí.²⁰⁷

8.3. Rakouská právní úprava

V trestním zákoníku Rakouska ze dne 23.1.1974 je usmrcení novorozence upraveno v ust. §79, s tím že matka, která zabije své novorozené dítě během porodu nebo ještě pod vlivem porodu, bude potrestána trestem odnětí svobody od jednoho roku do pěti let. Stejně jako v naší právní úpravě je ve skutkové podstatě v ust. §79 rakouského trestního zákoníku vyjádřen zvláštní duševní stav, ve kterém se pachatelka musí dopustit tohoto TČ.²⁰⁸

8.4. Polská právní úprava

Polský trestní zákon je z roku 1997. Významně byl novelizován v roce 2012. Trestní zákoník se v Polsku člení na kapitoly. Trestné činy proti životu a zdraví jsou v tomto právním předpise upraveny v kapitole XIX. Kapitoly nejsou členěné na díly, ale jednotlivé trestné činy upravují články, které nejsou nijak

²⁰⁶ Strafgesetzbuch ze dne 7.1.1975 [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//%5B@attr_id=%27bgbl174s0469.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl174s0469.pdf%27%5D_1584210993317

²⁰⁷ Ust. § 212 Trestní zákoník Spolkové republiky Německo [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/bo/documentview.seam?documentId=nnptembrgrpxe4by&groupIndex=0&rowIndex=0>

²⁰⁸ Strafgesetzbuch ze dne 23.1.1974 [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.legislationonline.org/documents/section/criminal-codes/country/44/Armenia/show>

pojmenované. To považuji z hlediska systematiky právního předpisu za velmi nepřehledné, neboť po číselném označení článku již následuje samotná skutková podstata TČ. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou je upraven v článku 149 polského trestního zákona, jedná se o privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k vraždě upravené v článku 148 polského trestního zákona.²⁰⁹

TČ upraven v článku 149 polského trestního zákona se vztahuje na matku, která v průběhu porodu a pod emočním vlivem způsobeným porodem zabije své novorozené dítě. Za tento TČ polská právní úprava stanovuje trestní sazbu trestu odnětí svobody na tři měsíce až pět let. Skutková podstata tohoto trestného činu na rozdíl od právní úpravy v ČR nezohledňuje dobu po porodu. Spáchá-li tento trestný čin pachatelka po porodu, vztahuje se na její protiprávní jednání článek 148 § 4 polského trestního zákona. Její jednání tak bude kvalifikováno jako zabití člověka pod vlivem silného emočního rozrušení způsobeného důvodnými okolnostmi. Za takovýto trestný čin je možné uložit trest odnětí svobody v rozmezí od jednoho roku až na deset let.

8.5. Švýcarská právní úprava

Jednu z nejmírnějších evropských právních úprav nalezneme ve Švýcarském trestním kodexu z roku 1937. V článku 116 je upravena skutková podstata usmrcení dítěte s tím, že usmrtí-li matka dítě během porodu nebo dokud je pod vlivem porodu, je možné jí uložit trest odnětí svobody až na tři léta, popřípadě peněžitý trest.²¹⁰

²⁰⁹ Polský Trestní zákon z roku 1997 [online]. [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Poland/show>

²¹⁰ Švýcarský trestní zákon z roku 1937 [online]. [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: https://www.legislationline.org/download/id/8561/file/Swiss_CC_1937_am112019_en.pdf

9. Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala tématem trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou během porodu a bezprostředně po něm.

V kapitole pojednávající o historii toho trestného činu, jsem se soustředila na právní úpravu vraždy novorozeného dítěte od druhé poloviny 19. století. Poukázala jsem na právní zakotvení TČ v dané době, odlišné společenské odsouzení matky, která své dítě usmrtila, ale i na rozdílné trestní sazby, dle kterých se matce, které zavraždila své dítě, ukládal trest.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala současné právní úpravě, ale také zakotvení ochrany života dítěte v Listině základních práv a svobod.

Ve čtvrté kapitole této práce, kterou považuji za jednu ze stěžejních kapitol, jsem se zabývala skutkovou podstatou trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Vymezila jsem veškeré její znaky a při jejich zpracování narazila na několik rozporů či problémů s výkladem jednotlivých pojmů. Jednalo se zejména rozpory odborníků, ale i odlišné rozhodování soudů při vymezení předmětu útoku tohoto trestného činu. Tento problém způsobuje aplikační problémy v praxi, kdy není jisté, jestli útok směřoval proti lidskému plodu nebo proti novorozenému dítěti. V praxi po dlouhou dobu nevládl jednotný názor, v jaké fázi porodu, je předmětem útoku lidský plod a kdy již novorozené dítě. Po zhodnocení několika názorů jsem se přiklonila k závěru, že za novorozené dítě se považuje dítě, jakmile se začne vyčleňovat z těla matky, tedy od konce druhé doby porodní. Považuji za nedostatek, že tak hojně využívaný pojem jako je „novorozené dítě“ není v právní úpravě přesně vymezen. Dále jsem se zabývala objektivní stránkou trestného činu, která spočívá v jednání matky směřující k usmrcení dítěte a následku takového jednání.

Narazila jsem též na problém s vymezením pojmu bezprostředně po porodu. Pojem bezprostředně je nutné vykládat ke každému případu zvlášť, jelikož může trvat v řádu minut, ale i hodin. Časový úsek bezprostředně po porodu úzce souvisí se zvláštním stavem matky, který může porod způsobit, tj. rozrušením způsobené porodem. Bez prokázání existence rozrušení v době páchaní činu pachatelkou nelze mluvit o naplnění skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou. Zjišťování rozrušení způsobené porodem jsem rozebrala v části práce pojednávající o subjektivní stránce TČ. V této části práce jsem zásadně vycházela z rozsáhlé judikatury soudů. Ke konstatování rozrušení způsobeném porodem je třeba vždy vyhotovit znalecký posudek z oboru porodnictví. Dle mého názoru ovšem nestačí

k posouzení psychického stavu pachatelky pouze posudek znalce porodníka, ale OČTŘ by měl požádat o vyhotovení posudku též znalce z oboru psychiatrie.

Subjektem trestného činu vraždy novorozeného dítěte může být pouze matka, která dítěte porodila. U vymezení subjektu trestného činu jsem proto vymezila konkrétní subjekt TČ. S přihlédnutím k judikatuře soudů rozebrala jsem i vliv rozrušení na jiné formy účastenství pachatelky.

Poměrně rozsáhlou část své práce jsem věnovala problematice dokazování. Předně jsem se snažila vymezit nejdůležitější důkazní prostředky, které slouží k prokázání vraždy novorozeného dítěte matkou. Zaobírala jsem se ohledáním tělíčka mrtvolky a taktéž jeho pitvou. Při pitvě je podstatné zjistit několik skutečností. Zejména se jedná otázku novorozeněti, zralosti, donošenosti dítěte. Dále nemálo důležité je i zjištění příčiny smrti dítěte. Neméně důležité jsou též důkazy vztahující se k matce jako ohledání jejího těla a její výslech. U matky je předně nutné zjistit, zda jednala pod vlivem rozrušení způsobeném porodem. Rozrušení způsobené porodem je oprávněn zjišťovat pouze znalec, a to na základě znaleckého posudku, proto jsem část práce věnovala i znaleckým posudkům.

Další kapitolu diplomové práce jsem věnovala problematice trestní odpovědnosti pachatelky. Mimo potřebného věku pachatelky a přičetnosti jsem zmínila i vliv poporodních psychóz na jednání pachatelky. Troufám si tvrdit, že psychózy mohou významně ovlivnit přičetnost pachatelky a jejich vlivem může být pachatelka ve stavu nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti, což může mít vliv na posouzení případu.

Následně jsem v sedmé kapitole uvedla trestní sankce, které je možné uložit dospělé pachatelce. Zmínila jsem jak tresty, tak i ochranná opatření. V ust. §142 TZ je uvedena trestní sazba trestu odnětí svobody v délce tří až osmi let. Souhlasím s takto nastavenou trestní sazbou. V komparaci s trestní sazbou za TČ vraždy spáchané na dítěti mladším 15 let dle ust. §140 odst. 3 písm. c) TZ zákonodárce podle mého názoru správně zhodnotil menší společenskou nebezpečnost pachatelky trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou pro společnost.

V poslední kapitole této práce jsem se věnovala komparaci právních úprav trestného činu vraždy novorozeného dítěte ve vybraných zemích. Nejpodrobněji jsem popsala právní úpravu Slovenské republiky. Jelikož právní úprava trestního práva na Slovensku vychází ze stejného právního předpisu jako v České republice, a to ze zákona č. 140/1961 Sb., ze kterého byla téměř doslova převzata úprava trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou jak u nás, tak i na Slovensku. Jedinou

odlišnost jsem shledala v rozdílné trestní sazbě, kdy na Slovensku je vyšší dolní hranice o jeden rok trestu odnětí svobody. Dále jsem podrobila zhodnocení právní úpravu v Německu, Rakousku, Polsku a ve Švýcarsku.

Jak jsem již naznačila v úvodu práce, naštěstí k páčání trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou nedochází často. Přesto si myslím, že má skutková podstata tohoto TČ oprávněné místo v našem TZ.

Dle mého názoru zákonodárce správně hodnotí menší typovou škodlivost trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou pro společnost. Souhlasím i s mírnější trestní sazbou uvedenou v ust. §142 TZ, tedy možností uložit pachatelce trest odnětí svobody v rozmezí tří až osmi let. Nižší trestní sazba, tak zmírňuje potrestání pachatelky, která se v rozrušení způsobeném porodem dopustí vraždy na svém novorozeném dítěti. Trestní sazbu považuji ve vztahu k ostatním trestním sazbám v TZ za adekvátní.

Po zhodnocení dané problematiky, a hlavně v návaznosti na komparaci s právními úpravami vybraných zemí, musím připustit, že by ustanovení §142 TZ prospěla změna v podobě označení tohoto trestného činu jako „zabití novorozeného dítěte matkou“. Tato změna by dle mého názoru lépe charakterizovala zvláštní duševní stav matky, díky kterému se k usmrcení dítěte rozhodne. Stejně tak trestný čin zabití podle ust. §141 TZ obsahuje zvláštní znak spočívající v rozrušení pachatele. Změna by taktéž mohla přispět k lepší orientaci v privilegovaných skutkových podstatách k trestnému činu vraždy.

10. **Résumé**

The main aim of this thesis is an issue of crime of a new-born child murder committed by his mother. At the beginning of this thesis I described a legal regulation of this crime in historical evolution. I focused on the legal regulation since 19th century to the present. This chapter is mainly focused the comparison of penalties over time.

In my diploma thesis, I did not forget the current legal regulation. I focused on protecting human life in the Charter of Fundamental Rights and Freedoms.

In the fourth chapter of my thesis I concern a constituent element of the new-born child murder committed by his mother. In this part of my thesis I proceed from the practice of the courts. I analysed the object of the crime. I defined the concept of a new-born child. I also focused on the perpetrator of crime, which may be only the mother of a child. I did not omit defined physical elements and one unusual sign which is an upset caused by childbirth.

In the next major chapter of my thesis I concentrated on the most important evidence. Especially on the examination of a child's corpse, autopsy of a child, examination of the mother's body, testimony of the accused and testimony of the witnesses. I did not even omit expert opinions proving the special psychological condition of the offender.

Among other things, I also focused on the conditions of criminal liability of the offender. I was especially focused on the case where the offender is not criminally liable for insanity. I also dealt with the effects of postpartum psychoses and also substance abuse on the psychological state of the offender.

In the seventh chapter I dealt with criminal sanctions that can be imposed on an adult offender. The punishment rate of imprisonment in the Criminal Code is three to eight years. Furthermore, I focused on the protective measure that can be imposed in place of punishment or alongside punishment, if the offender is not criminally liable.

In the last chapter I dealt with the comparison of the Czech legislation with the legislation in Slovakia, Germany, Austria, Poland and Switzerland.

Seznam zkratek

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

LZPS – zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod

TČ – trestný čin

OČTR – orgány činné v trestním řízení

Seznam použitých zdrojů

Knižní literatura

1. BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1.
2. BINDER, Tomáš. Porodnictví. Praha: Karolinum, 2011. Str. 64-73. ISBN 978-80-246-1907-1
3. DRAŠTÍK, Antonín. Přehled judikatury. Praha: ASPI, 2007. Přehledy judikatury (ASPI). ISBN 978-80-7357-253-2.
4. CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress. ISBN 978-80-7408-175-0.
5. CHMELÍK, Jan. Místo činu a znalecké dokazování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-42-3.
6. CHMELÍK, Jan. Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-36-9.
7. HIRT, Miroslav a František VOREL. Soudní lékařství. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5680-6.
8. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-044-4.
9. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.3.2018*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3
10. KNOBLOCH, Prof. MUDr. Edvard. Lékařská kriminalistika. Třetí vydání. Praha: Avicenum/Zdravotnické nakladatelství, 1974.
11. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.
12. KVAPILOVÁ, Helena a Michal DOGOŠI. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-059-8.
13. LEBL, Jan, Kamil PROVAZNÍK a Ludmila HEJCMANOVÁ. *Preklinická pediatrie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Galén, c2007. ISBN 978-80-7262-438-6.

14. PORADA, Viktor. Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-741-2.
15. SPURNÝ, Joža. Psychologie výslechu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Str. 17-18
16. ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
17. ŠTEFAN, Jiří a Jan MACH. Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0931-7.
18. TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE. Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes. Ostrava: Key Publishing, 2015. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-248-8.
19. TAKÁCS, Lea, SOBOTKOVÁ, Daniela a Lenka ŠULOVÁ, ed. Psychologie v perinatální péči: praktické otázky a náročné situace. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5127-6.
20. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.
21. ZAORALOVÁ, Petra. Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. Praha: Leges, 2018. Teoretik. ISBN 978-80-7502-310-0.

Komentáře

1. DRAŠTÍK, Antonín. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.
2. ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. Trestní zákon: komentář. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. Komentované zákony (C.H. Beck). ISBN 80-7179-896-7.
3. ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

Odborné články

1. Dolenský, Adolf. Momentum partus. Trestní právo, 1998, roč. 3, č. 3.

2. JONES, Ian; CHANDRA, Prabha S; DAZZAN, Paola. Bipolar disorder, affective psychosis, and schizophrenia in pregnancy and the post-partum period. *The Lancet*. Roč. 384, čís. 9956.
3. KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 5.
4. MITLÖHNER, Miroslav; Čas jako významná právní skutečnost. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 4.
5. ŘÍHOVÁ, Mgr. Karin. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva. *Právní prostor*. 2019
6. ŠÁMAL, Pavel. Zamyšlení nad judikaturou k totožnosti skutku u deliktů, jejichž objektem je život a zdraví. *Soudní rozhledy*. 2001, č. 7.

Právní předpisy

1. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
2. Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého
3. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
4. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství
7. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
8. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
9. Zákon č. 269/1997 Sb., o rejstříku trestů
10. Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů
11. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 131/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
13. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5.2.1935, Zm. 1 1178/34
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.3.1935, Zm II 299/34.
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10.4.1935, Zm III 363/34.
4. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.5.2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014

5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25.1.1974, sp. zn. 7 To 45/73
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.2.2003, sp. zn. 7 Tdo 156/2003
8. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2015, sp. zn. 4 Tdo 702/2015
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10.6.1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91
10. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6.9.2017, sp. zn. 7 Tdo 427/2017
11. Nález Ústavního soudu ze dne 9.6.2014, sp. zn. IV. ÚS 787/13
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13.11.1954, sp. zn. 2 Tz 105/54
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.5.2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013
14. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.5.2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014
15. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.2.1991, sp.zn. 7 To 8/91
16. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013
17. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 3. 1972, sp. zn. Tsf 1/72
18. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 1. 1974 sp. zn. 7 To 45/73
19. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1971 sp. zn. 2 Tz 108/71
20. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 20. 8. 1973 sp. zn. 6 To 22/73
21. Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 1. 8. 1986, sp. zn. Ntd 246/86

Internetové zdroje

1. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/19-20/34>
2. <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#cast2>
3. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//%5B@attr_id%27bgbl174s0469.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl174s0469.pdf%27%5D_1584210993317
4. <https://www.beckonline.cz/bo/documentview.seam?documentId=nnptembgrpxe4by&groupIndex=0&rowIndex=0>
5. <https://www.legislationline.org/documents/section/criminalcodes/country/44/Armenia/show>
6. <https://www.legislationline.org/documents/section/criminalcodes/country/10/Poland/show>
7. <https://www.beckonline.cz/bo/documentview.seam?documentId=nnptembgrpxe4brge&groupIndex=0&rowIndex=0>

Jiné zdroje

1. WHO MK-10. Instruktažní příručka. Praha. 1996
2. Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR z 31.10.1985, sp. zn. Tpjf 24/85
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.

Klíčová slova

Vražda, vražda novorozeného dítěte, novorozené dítě, matka, bezprostředně, po porodu

Keywords

Murder, murder of a newborn child, newborn child, mother, immediately, after birth